IVLII ROSCII HORTINI

DISPVTATIONES
De Natura Diuina

Ad Illuſtriß. & Excell. Paulum Aemilium Caeſium Marchionem Riani.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMAN. ROMA

Romæ. Apud Hæredes Antonij Bladij Impreſſores Cam. 1584.

AD ILLVSTRISS. ET ECCELLEN.

PAVLVM AEMILIVM

CAESIVM MARCHIONEM

R I A N I

Gabrielis Coriarij Heluetij

Epigramma.

Dum propiora Deo tecũ ipſe R I A N E *volutas,*
Menteq. diuini luminis hauris opes:
Hic te ſtella velut directo tramite ducet
Liber, & æthereis inſeret ordinibus.
Perlege: nõ humilis veniet tibi gloria Princeps
Cum bene cognoris Principis acta Dei.

ILLVST. ET ECC.

PAVLO AEMILIO CAESIO MARCHIONI RIANI

F. Damianus Grana Veronenſis Ordinis Seruorum S. P. D.

QVOD ex operis huius pulcherrimi contemplatione, cæliq. ipſius intuitu, Paule Aemili Illuſtriſsime, tanquam compendiaria quadam via ad Dei cognitionem deduceremur, Plato Aſtrologiam omnium artium præclariſsimam cenſuiſſe dicitur: Eſt enim hic mundus quidam

quaſi magiſter humanæ naturæ, vt non modo Deum eſſe doceat: ſed eundem artificem, & architectum, conſeruatorem, ac rerum omnium humanarum gubernatorem concludat. Quorum omnium tam ſuauis eſſe ſolet, ac iucunda contemplatio, vt dum de ijs cogitamus, non in terris nos agere, ſed inter Diuos verſari videamur. Ego certe, vt quod ſentio libere fatear, maiorem ex diuinæ naturæ conſideratione voluptatem capio, quã ex alia vlla re. Cætera enim omnia caduca per ſe, & non diu duratura animum explere non poſſunt, qui immortalis eſt, & rerum æternarum capax. Quod idem facere te intelligo, qui ſtudiorum tuorum partem diuinis rebus impartiris & interdũ à curis omnibus ſemotus in attentiſsima rerum altiſsimarum contemplatione conquieſcis. Quod in quocumque laudandum, in te vero maxime, qui in negotijs grauiſsimis occupatus tantum temporis ſuffurari ſtudes, vt ad hæc

ſtudia,

ſtudia, præter illa iuriſprudentiæ tibi familiariſsima, animum mentemq; conuertas. Imitatus ſcilicet patruum tuum Petrum Donatum Caſium Cardinalem optimum, & in hac Bononienſi legatione, vt in rebus omnibus prudentiſsimum, & ſtudioſorum patronum, ac priſcam illam Caſiorum gentem, quæ ſemper in religione iuuanda inſigni eruditione floruit; hoc etiam exemplum hæreditario iure relinquere ſtatuiſti Andreæ F. vt cum ætate doctrina etiam creſceret. Ego vero qui vt tibi, tuiſque mentem iſtam conſeruaret Deum opt. ſemper precatus ſum; nunc cum librum de Natura Diuina à Iulio Roſcio Hortino mei amantiſsimo renitente elicuiſſem, nolui occaſionem omittere qua tuæ maxime voluptati, ac deſiderio ſatisfacerem. Habet enim cum Gentibus diſputationes ſubtiles, & vbertate, & eruditione pleniſsimas: quas libri ſex ſequētur quib. quæ de Deo à Theologis diſſeruntur, doctri-

na,

na, & eloquentia non vulgari complectetur. Hunc igitur primum librum tuo nomine in lucem edere ſtatui, vt in hac diſciplina alios quoquo modo iuuarem; tibiq. præſertim hanc ſtudiorum viam ingreſſo, vxoriq. tuæ Illuſtriſs. Portiæ Ceri mei ordinis Seruorum, & huius ipſius cœnobij, & eccleſiæ, in qua nunc viuo ſtudioſiſsimæ, gratiam aliquam viderer retuliſſe. Sic enim ſoleo beneficiorum eſſe memor, vt non ſecus, ac Themiſtocli Milchiadis trophæa ſomnum adimebant: ita mihi beneficijs tuis gratiæ referendæ cura, ingensq. ſolicitudo noctes diesq. detrahat. Et licet ſciam me non eſſe ſoluendo: gratiam tamẽ quam habui, habebo ſemper: cum & relata habeatur gratia, & habendo referatur. Si quid igitur mihi humanitus acciderit (ſolent autem multa præter opinionem, expectationemq. in hac præſertim ſuprema ætate) hoc volui omnibus eſſe teſtatum, argumentum meæ in Caſiam familiam

tiam obſeruantiæ ſingularis. Vale. Romæ. Ex cœnobio ſanctæ Mariæ in Via Fratrum Seruorum. Idibus Ianuarij: M. D. LXXXIIII.

INDEX

Diſputationum de Diuina Natura.

Deum eſſe rationibus naturalibus probari Diſputatio Prima.
Plures Deos eſſe non poſſe Diſputatio II.
Deum eſſe corporis expertem Diſputatio III.
Deum eſſe infinitum Diſputatio IV.
Deum vniuerſi huius artificem eſſe & architectum Diſputatio V.
Rerum omnium conſeruationem à Deo exiſtere Diſputatio VI.
Deum rerum humanarum gubernationem gerere Diſputatio VII.

ROSCII HORTINI DISPVTATIONES De Natura Diuina.

Deum eſſe rationibus naturalibus probari.

DISPVTATIO PRIMA.

LICET quod quærimus non ſit ex eorum numero, quæ primo ſui euidētia notiſsima ſunt; tamen ita ſe res habet, vt opinionem de Deo in proſpectum ita natura poſuerit, vt illū eſſe prompta, atq. expedita ratiocinatione colligamus. Admirationem enim tantam mouet ſui hæc mundi forma, hic ordo, hæc vniuerſi cōſenſio, hic orbium cæleſtium vniformis motus, vt vel immanes feræ ſi intelligere, ac loqui poſſent aliquod numen eſſe & faterentur, & prędicarent. Itaq. nulla fuit tam barbara natio, nulla gēs tam effera, cui non innata eſſet perſuaſio de diuina natura: vt qui in alijs vitæ partibus minimū videbantur à belluis differre, maluerint ſubiicere ſe rebus inanimis, & ſtipitem aut lapidem venerari, quam ſine religione viuere: adeo penitus omnium animos occupauerat communis de Deo prænotio. In qua quidem mente quamquam multa mortales confirmare potuerunt; mihi tamen placuit rationes aliquot in medium afferre, quæ ad inſtitutam diſputationem efficaciores viſę ſunt: vt ſi qui forte fuerint, qui in tāta luce cæcutiant, plane veritatis lumine illuſtrentur.

Et certe, ſi Deus natura quædam eſt pręſtantiſsima, vt com-

munis eſt notio, huius vniuerſitatis ordo poſtulat vt vna natura perfectior ſit altera, inter quas prima ſit, quę excellat ita, vt ipſi nulla adſit imperfectio, quę poſsit in aliquam naturam cadere; ſed omnes omnium rerum perfectiones amplexa ſit. Ponamus enim. A. perfectionem ſiue perfectionis conditionem, quā aliquis deſideraret in prima natura. Peto an. A. enti vt ens eſt cōpetat. Si neges, non erit perfectio; quin figmentū potius. Rurſus pęto num. A. competat enti primo, & perfectiſsimo. Si inficieris, certe. A. per ſe & neceſſario includet imperfectionē; inferetq́. negationē ſummi gradus, cum p ſe repugnet naturę perfectiſsimę. Non. n. expecto, vt ſtulte dicas conditionē nobiliorē inferiori naturę tribuendā eſſe. Nā in rerū ſerie nobilior gradus ſuperiori naturę tribuitur. Non igitur negetur ſummus quidam gradus, naturaq́. nobilior creaturis, ne fateri cogamur perfectiones, quę in creaturis reperiuntur non poſſe Deo attribui; cum tñ Philoſophi, & quot quot altiſsima illa indagarūt, conditiones, quas nobiliores in rebus creatis reperiſſent Deo reddiderint. Naturali. n. ratione quiſq. iudicat præferenda eſſe viuentia non viuentibus, intelligentia non intelligentibus, immortalia mortalibus, beata ac felicia miſeris & infauſtis, creatorem demum creaturis. Quis eſt ergo qui neget naturā eſſe viuentem, intelligentem, immortalem, optimam & beatam vitā agentem, quę perfectione pręſtet rebus omnibus, cum viri vrbani, & eruditi, agreſtes & ignari atq. in agro ipſo educati hanc regulam certiſsimā ſequantur, vt quod optimum eſt & pręſtantiſsimum, Deum eſſe exiſtiment?

Secundum argumentum erit eiuſmodi. Aliquod ens eſt non effectum ab alio, & ſine extra ſe carens. Quod enim per ſe refertur ad alterum vt finem, aliquid habet ſe ipſo præſtantius. Iam vero quod ſine à natura ſua alieno vacat, id ipſum ſui effectricem cauſam non agnoſcit. Igitur concedi debet à quibuslibet prima quędam natura: forma tenenda eſt aliqua prima, qua non ſit alia ſuperior: alioqui nullum, quantum video, generandi modum faciemus; ſed innumerabilis q̃dam ſeries formarum, quæ gignant, & gignantur, concedenda

erit.

erit. Quod ſi natura infinitatē iſtam cauſarū non amat, ſententiam illam noſtrā teneamus, primam quandam mentē eſſe; pręſertim cum pateat elementa eſſe propter plantas, plantas ꝓpter animantia, animantia propter hominem, hominē propter vniuerſum. Igitur vniuerſum debet eſſe propter Deū, quia ad ipsū omnia referuntur. Dices nō ſequitur infinita multitudo entiū exiſtentiū; ſed ſolum progreſſus ſecundum ſucceſsionē in producentibus & productis, vt omne quod nunc exiſtit ſit effectū ab alio non quidem nunc exiſtente, ſed corrupto, vt homo qui nūc viuit eſt quidē genitus; at pater perijt; vt circulus quidam ſit rerum mortaliū, non tñ timendum ſit de infinitate. Cui ego reſponſioni ſic obiicio. Eiuſmodi ſucceſsio infinita eorum quę oriuntur & intereunt non poteſt habere perēnem curſum, niſi per aliquā naturam infinitæ atq æternę durationis. Igitur perēnitas alicuius requiritur. An materię, ex qua exiſtit ortus & interitus? At neq. ipſa quidē ſine alio permanente poſſet exiſtere. De huius permanentis natura q̄ritur an careat ſui effectrice cauſa. Quod ſi concedatur ꝓpoſitum concludemus. Si vero dicatur effectum eſſe ab alio, illud certe erit aliquod ęternum ac permanens, quod aliunde non pendeat, ne eadem infinitate reuoluamur. Quamobrē finis faciendus eſt in mente aliqua prima & non producta, ne cogamur multitudinem quandā infinitam ponere entium æternorum, quorū quodlibet ab altero effectum ſit.

Video tñ quoſdam id non perhorreſcere, neq; abſurdū putare dari progreſſum in infinitum in cauſis. Contra quos ego neq. in cauſis eſſentialiter, neq. accidentaliter ordinatis infinitatem hanc concedi poſſe demōſtro. Sed in primis afferamus triplicem differentiā inter cauſas per ſe, ſeu eſſentialiter ordinatas & per accidens. Prima eſt. In cauſis per ſe ordinatis cauſa quęcūq. inferior depēdet à ſuperiori. Quod nego in cauſis per accidens. Secunda eſt. In cauſis per ſe & eſſentialiter ordinatis exiſtit cauſa diuerſę rationis & ordinis vt ſemper ſuperior perfectionem maiorē ſortiatur. In cauſis n. per ſe ſufficit vnum vnius rationis, Id verò in cauſis per accidēs nego. Tertia

eſt. Quod omnes cauſę per ſe & eſſent aliter ordinatę ſimul neceſſario requiruntur ad effectum producendũ. Quod non requiritur in cauſis per accidens. Ex qua triplici differentia triplex genus argumentorũ elicitur. Primum eſt vniuerſitatẽ cauſarum quę ſint inter ſe eſſentialiter ordinatę quãlibet à ſuperiori depẽdere, vt ad primã deuenire neceſſe ſit, à qua oriatur virtus in alias vſq. ad extremas diffuſa. Ex ſecunda conficitur ſuperiorem cauſam in infinitum eſſe perfectiorẽ. Ex tertia colligitur vel vna natura, eadẽq. infinita, vel infinitę naturę. Vniuerſitas igitur effectuum & eſſentialiter ordinatorũ effecta eſt. Igitur ab aliqua cauſa, quę non ſit aliquid illius vniuerſitatis, alioqui ſuimet eſſet cauſa. Igitur vel dabitur prima, vel erunt cauſę infinitę ſimul actu eſſentialiter ordinatę. Quod eſt cõtra hypoteſim: qa in ordine quod prius eſt, eſt primo ꝓpinquius. Vbi igitur nullũ eſt primũ, neq. vllus eſt ibidẽ ordo eſſentialis. Prima.n. cauſa eo ipſo quia cęteris ſuperior infinitę ꝑfectionis eſt, quę cum vi ſua agat, maxime etiam influet. Cur ergo notari non poterit vnde primo influxus promanet, non ſecus a riuulo ad fontem, vnde primo ille oriebatur perducimur? & id quidẽ ſatis demonſtrat in cauſis per ſe, ſeu eſſentialiter ordinatis. Nam de cauſis aduentitijs, ſiue per accidens nulla nũc quęſtio eſt; nec ſiquidem detur in iis progreſſus in infinitum obeſt cauſę noſtrę de exiſtentia diuinæ naturæ. Atq. ego certe neq. in iis quidẽ fateor. Infinitas.n. eiuſmodi ex cõi ſchola non ſimul eſſet, ſed ſucceſsiue: exemplum eſt in filio qui generaretur vt viuo, ſic etiam patre mortuo. Quę quidem ſucceſſio vt ſtare poſſet ſine mentis alicuius infinita duratione? cuius viribus exiſteret filius dum viueret, dum in matris ſinu foueretur, dũ in hanc lucẽ prodiret? cuius vi ſtaret vniuerſum? Neceſſe certe eſt in omni genere cauſarum fateri, cum ſe natura hęc tueri non poſsit, alicuius primę cauſę virtute quę nullo modo aliũde pendeat, ſuſtineri.

Hęc ego ſubtilius, vt ſi qui poſito in cauſis infinito ꝓgreſſu ad vnum primum deueniri impie denegauerint planè conuincantur. Sed vt mihi videtur naturam ipſam intuentibus argu-

menta occurrent maxima diuinitatis: atq. inter cętera aſpectus cæli maxime, quod Pythagoras inſtrumentum Dei, ac lyram vocauit. Vniuerſa.n. illa cæleſtis regio veluti pellis extenſa, ac ſtellis diſtincta latiſsimè lucẽs ſatis per ſe ſufficere videtur ad diuini numinis confirmationem. Ac quis neget mẽtis alicuius fuiſſe opus tm̃? ſitus, numerus, diſparitas, celeritas, æqualitas, in tanta motuum varietate conſtantia, ſolis acceſſus & receſſus varij, temporum viciſsitudines à fortuna eſſe non poſſunt, quæ amica varietatis omnem tollit conſtantiã. Ipſa vero fulgura, tonitrua, cometarũ curſus, ventorũ motus, aquarũ inundationes pluuiæ ac pcellæ, Iridis colores varij, & alia innumera, quæ in ſublimi fiunt clarioribus adhuc argumentis id ipſum teſtari videntur. Nec vero relinquimus interea cogitationẽ rerum humanarũ quas nullius ingenij vis, aut vbertas narrando aſſequi poſſet. In his ipſis terris admirabilis quędam eſt partiũ proportio, mira propenſionum applicatio, quæ oẽs ad bonum feruntur, tam apte tẽperatę vt cum contrariæ videantur pro varia tñ bonorum natura, q̃ expetunt longiſsima tandem cauſarum ſerie inter ſe pulcherrime colligãtur; vt propterea harmoniam quandã finxerint Pythagorei, quę ſine artificis alicuius arte vt fieri poſsit nõ video. Ipſa vero animantia & inanimata dum vim cęli excipiunt, qua ſuſtinentur, aluntur, & ad maturitatem pubeſcunt tanto benefitio à ſuperioribus affecta, illis quas poſſunt gratias referre geſtiunt. Quocũq. igitur oculos cõuertas de Deo ſuſpicabere. Nulla.n. eſt mũdi particula, in qua non ſcintillę ſaltem aliquæ ipſius gloriæ emicent, vt vix vnico intuitu ampliſsimã, latiſsimeq. patentẽ naturę huius vniuerſitatem luſtrare poſsis, quin ſtatim eius magnitudine atq. infinitate obruaris. Quod diuinus planè vir ſignificauit qui ſecula inuiſibilium rerum ſpectacula nũcupauit, quod nobis in hac mundi fabrica tãquam in ſpeculo ille reluceat; qui lucem habitat inacceſsibilem. Atq. vt res planè intelligatur, fingamus aliquem mortalium ſub terrarum cauernis ſemper habitaſſe, aut obſcuriſsimis tenebris circũfuſum nihil vnquam vidiſſe, nihil audiuiſſe ab alijs de hac diſtributione naturę non fuiſſe

admi-

admiratum hanc rerum varietate diſtinctam multiplicitatem terminatam in eſſentia,& virtute; vt non quodlibet ex quolibet oriatur, ſed omnis natura infra cancellos ſuos cōtineatur: non obſeruaſſe eſſentias perfectione inęquales, vt viuentes & ſenſibus expertes: non conſideraſſe vt omnia inter ſe connexa ſint, vtq ex omnium aggregatione conſurgat totus mundus, eiusq.venuſtas & pulchritudo:iamq.demū mundum ingreſſū non ſuſpicaturū putamus de diuino numine? Hunc cum cęli ſpatia aſpexerit,ſolem item atq. lunam,& innumerabilia mundi aſtra animaduerterit,contemplatus fuerit dierum,noctiūq. perpetuas viciſsitudines, cum in tenebris antea ſemper fuiſſet verſatus,non crediturū putamus tam amplum,pulcherrimūq. theatrum,quale eſt cęlum mente aliqua regi?Certe aliquis domum ſupellectili pretioſa ornatam ingreſſus eandemq. vacuā omni genere hominum circūſpiciens nonne ſtatim inquiret apud ſe quis domum inſtruxerit, aut ne ſuſpicabitur quidem aliquem fuiſſe neceſſario,qui eam tam apte exornarit? Poſsidonius ille ſtoicus cum nūdinas adiret mirabatur rerum ordinē, & numerum hominum, & hic non admiraretur hęc ſtupenda naturę miracula, quæ quibuſdam vſu minora videntur?

Verum ſi placet hunc ipſum hominem, quem ex cauernis ſuis eduximus, & ad hanc lucem euocauimus, rurſus in illas tenebras ſeſe abdere videamus. Sit ille in tenebris, ſit in cauernis ſuis, nec amplius de hac natura philoſophetur. Relinquat ordinem vniuerſi, deſcriptionem cælorū tam elegantem: ſecum tacitus contēpletur ſe ipſum ſolum, quæratq. corporis ſui cauſas, vt extiterit, vnde partes ſortitus ſit tā apte figuratas & diſtinctas, quibus varias functiones obire poſsit? cogitet & indaget quænam fuerit illa vis architecta corporis ſui, quę vitam, motum, ſenſus, intelligentiam dederit. Quis neruis, carnibus, oſsibus, mēbranis ſe veſtierit. Quis corpus tot arterijs & venis quaſi fluuijs irrigarit. Quis mentem corpori coniunxerit. Cur ſit procreatus. Quis finis futurus ſit ortus ſui, aut obitus. Quamobrem excitetur ad bonum aliquod ſummum, infinitum, in quo non fluctuet amplius animus; ſed vt in fine

conquieſcat. Ex hac contemplatione relictis omnibus alijs argumentis facile concludet diuinam aliquam naturam eſſe. Et vt ego quidem certe exiſtimo in ipſis cauernis, ſi ſic loqui fas eſt, ſpeciem quandam boni omnium optimam animo complexus, naturam infinitam & præpotentem, ſimplicem & immutabilem, intelligentem & beatam ſupplex veneraretur diuino præſertim aſpirante auxilio quod nũquam deeſt facienti quod in ſe eſt, nec defuit vnquam recte agentibus, & viam veritatis inquirentibus.

Hac notione inſtructus aliquis, hisq. naturæ doctoribus vſus accendi potuit ad effectorem tot tantorumq. operum ſtudio magis, magisq. proſequendum: ſecum præterea meditatus illum certis, ſtatisq. temporibus ad agrorum vbertatẽ pluuias elargiri: auras ſalutares excitare ad vitam felicius traducẽdam & tam multa commoda præſtare humanæ naturę. Præclare vt mihi videtur ſextus empyricus, licet in cæteris liberior ex ſcepticorum ſchola, de Deo optimo philoſophabatur. Cum veteres inquit ille contemplati eſſent ſolem veluti in ſtadio luce ſua diem reddere, & ſplendorem aliarum ſtellarum quaſi choreas agentium noctis tenebras quodammodo imminuere; crediderũt aliquem eſſe auctorem huius motionis & ordinis; non ſecus ac ſi quis ſedens ſuper Troianam Idam proſpexiſſet Græcorum exercitum campis latiſsimis diſtinctum, eundemq. inſtructiſsimum equitũ, peditumq. multitudine, ſtatim fuiſſet ſuſpicatus aliquem eſſe Heroum qui militibus præeſſet, quiue regeret ac moderaretur vniuerſa. Plutarchus verò in primo de placitis philoſophorum capite ſexto ſcribit Dei notionẽ fuiſſe à philoſophis primum ex ſtellis collectã, cum ipſarũ die ac nocte hyeme atq. æſtate certos ortus atq. occaſus cõſpexiſſent.

Quod ſi ſitim explere cupimus ad noſtræ eccleſiæ Patres quaſi fontes vberrimos nos penitus conuertamus, qui infinitis in locis reſpondent q̃ſtionibus maximis & occultiſsimis tãta facilitate, vt diuina ante oculos ponere videantur. Inter quos Gregorius Niſſenus in ſecunda oratione de Theologia, & in libro de vita Moſis eius exemplo docet aſcendendum eſſe in

montem, vnde ordo creaturarum, & pulcherrima earundem diſpoſitio ꝓſpicitur. Athanaſius in oratione contra idola vtitur hac elemẽtorum diſcordia & cytharæ exemplo vt vniuerſi artem doceat artificis alicuius opera excitatam. Et Clemens Alexandrinus oratione adhortatoria ad gentes eloquentiſsime ex ordine vniuerſi & harmonia ſuauiſsima naturam vnã præſtantiſsimam colligit. Ac Theodoritus quinque ſermones ſcripſit quinque argumentis ex natura deductis diſtinctos ad diuinam naturam oſtendendam. Primum eſt ex cælo. Secundum ex elementis fluminibus, & fontibus. Tertium ex fabrica corporis humani. Quartum ex hominum inuentis. Quintum ex imperio quod habet homo in bruta. Legendus eſt pręterea D. Auguſtinus in pſalmũ xiij. & de ſpiritu & litera capite xij. & de Verbis Domini ſermone lv. Anſelmus etiam in monologio & proſologio initio vtriuſq. operis probat lumine naturæ hominem venire poſſe in cognitionem Dei, licet ille paulo plus fortaſſe perſuadere conatus ſit, quam oporteret.

Mihi vero ad finem diſputationis properanti antiquus neſcio quis occurrit ex vmbraculis philoſophorum euocatus. Mundus inquit, à ſe regitur, quid igitur opus eſt Deo? ſatisfaciamus venerando philoſopho quamquam vt videtur importuniſsimo. Quæro igitur aut mundus conditorem habet, aut non? Tum an caret intelligentia necne? Reſpondes ad primam quęſtionem nõn agnoſcere ſui productorem. Si. n. productorem ponas, nulla erit inter nos controuerſia. Ipſum. n. vt Deum colam ac venerabor. Ad ſecundam dicis nec ſentire, nec ſapere. Quomodo igitur tam admirabili ordine tot rerũ genera partitur, & æque diſpenſat? Præterea vel minimũ animal ſi mouetur ſenſu aliquo indiget, & Deus intelligentia deſtituetur? Si dixeris mundum præditum eſſe cognitione & virtute, ſeq. regere ac gubernare, vt ideo voluerint veteres mũdum eſſe quoddam maximum animal anima præditum quod intelligat, omnia moueat, omnia gubernet; nõ omnino Deum negabis. Ac ego tunc Deum animo concipiã in vniuerſi quidem partibus circũfuſum; ita tamen diſtinctum atq. ab omni

materia

materia ſegregatum, vt mundi neq. pars ſit neq. forma. Hic
certe Deus erit a nullo pendens, ſe ipſo contentus cauſa & ori
go omnium prima, ſingularis, in omni expetendorum genere
vltimus, & optimus; vt penitus omnem Deorũ multitudinẽ
infinitate ſua & perfectione reijciat. Quam quidem nos etiã
ad religionis noſtræ defenſionem cõfutare conabimur in hac
quæ proxime ſequitur diſputatione.

Plures Deos eſſe non poſſe

DISPVTATIO II.

QVod Deus voce ſua mortalibus teſtatus eſt, vt
ſcripturaium ſacrarum monumenta exclamãt
de vnitate diuinæ naturæ, id ipſum ratione hu-
mana efficacisſime probari poſſe exiſtimandũ
eſt. Placuit igitur mihi ordinem ſequuto, eorũ
quæ tractanda ſuſcepi poiiſsima quædam argu-
menta in medium afferre, nõ quidem ad certitudinem; ſed ad
euidentiam & explicationem diuinorum myſteriorum.

Sit ergo primum argumentum eiuſmodi. Si plures Dij eſſe
poſſunt, igitur erunt ij, plures naturæ neceſsariæ & aliquibus
proprijs rationibus, ijſdemq. realibus diſtinctæ; non enim ra-
tione ſolum diſtinguerentur: illę, vocentur .A. & .B. vt exiſti
mo in eo, in quo conuenient erunt formaliter neceſsariæ. Igi-
tur vtraq. natura illis duabus rationibus formalibus erit ne-
ceſsaria. Quod eſse nõ poteſt: quia cũ neutra earum rationum
aliam per ſe includat, fiet vt quelibet qualibet circumſcripta
ſit neceſse eſse. Si uero per illas rationes, quibus duo Dij forma
liter diſtinguerẽtur, neuter formaliter eſset neceſsarius, ſeque
retur, vt nec illæ rationes eſsent formaliter neceſsariæ, nec al-
teruter neceſsarius, cum Deus ex cõmuni conſenſu ſit ipſa ne-
ceſsitas. Quæ quidem ratio hunc in modum confirmari poſ-
ſet. Si plura ſunt prima principia, verbi gratia duo, quorũ neu

trum ab altero pendeat, vtrunq. erit ipſum eſse, & neceſse eſse Hoc enim precipue primo principio cõuenire videtur. Quod ſi quiſpiam dixerit eorum alterum eſſe ipſum eſſe, ſeu neceſſe ex ſe eſſe, alterum vero minime, ſeu neutrum, fateatur is quoq. opus eſt, eorum alterum ſolum eſſe primum principium, illud inquam quod eſt ipſum eſse. Alterum vero, in quo eſse ineſt participatione quadam pendere a primo principio; non tamẽ eſſe primum. Quod ſi neutrum fuerit ipſum eſſe, confeſtim ſequitur neutrum etiam eſſe primum entiũ principium; ſed eorũ vtrumq. dependere a tertio quodam vtroq. priori. Quibus argumẽtis coactus ſi cõceſserit eorũ vtrumq. eſſe & ex ſe neceſſe eſse, certe cum differant inter ſe, duo namq. ponuntur, proculdubio quopiam alio different quam ipſo eſſe, quod exęquo vtriſque conuenire conceſsum eſt. Non enim plura eſſe ac diſtingui eo poterunt quo conueniunt. Et quidem ratio Parmenidis efficaciſſime meo iudicio id ipſum probaſſe viſa eſt. Nam quicquid eſt pręter ipſum ens ideſt præter ipſum eſse, quod ſolum vere eſt ens, eſt non ens. reliqua enim ſolũ participationẽ ipſius eſſe ex ſtunt, fouentur, ac conſeruantur.

Secundum argumẽtum. Sint. A. &. B. duo Dij Tunc peto .A. vel intelligit. B. diſtincte intuitiue & perfecte vel nõ. Si hoc vltimum affirmes, igitur intellectus. A. erit imperfectus, quia obiectum perfectiſsimum ac nobiliſsimum nõ intelligit. Nec dixeris. A. non plane intelligere. B. ſed aliqua ex parte: quia cũ B. intelligat ſe perfecte, in aliqua perfectiſsima cognitione. B. præſtaret. A. ſi primum conceſseris. A. intelligere. B. diſtincte. Igitur. A. nõ eſſet in ſe ipſo beatus. Si enim ſe ipſo contentus eſset, nullam ſibi vendicaret aliunde aut cognitionem aut felicitatem. Nam cum Deum animo concipimus, intelligimus naturam quandam reliquis omnibus excellentiorem, cui nihil deſit, quæ nihil aliunde expecter, aut accerſat; ſed omnia in ſe ipſa contineat. At ſi multi ſunt Dij alter ab altero, aut intelligẽtiam, aut felicitatẽ mutuaretur. Neuter ergo haberet propriã quandam beatitatem. Quomodo ergo Dij? Confirmatur idẽ argumẽtum. Aut. A. eſt ſufficiens medium & ratio perfecte repreſenta-

præſentatiua ipſius B. aut nō. Si primum dederis. Igitur. A. erit obiectū perfectius ipſo. B. quia ab hoc nō pendet. A. Si ſecūdū dederis, vt nec ſibi met ſatis ſit in intellectione, fiet vt neuter Deus ſit: quia eodem modo de. B reſpectu. A. procedet argumentum.

Tertiū argumētum ex amore vtriuſq. depromptum. Aut. A. diligit. B. quantū ſe ipſum, aut non. Si primum dederis, ſequentur hæc abſurda. Primum quidem. A. diligere naturaliter æque ſuū eſse, ac eſse alterius omnino diſtincti, atq extrinſeci á quo non dependet. Secundum abſurdum eſt. A. beatum eſſe per aliquod obiectum externum, & a natura propria alienum Tertium abſurdum Vtrumq. æque beatū eſse in duobus obiectis diſparatis, quorum quocumq. circumſcripto quilibet tamen eſset beatus. Sed fortaſse referes te ad alteram partem his abſurdis deterritus. A. igitur non diligit. B. æque ac ſe ipſum. At. B. eſt æque ſummum bonum, igitur ſummæ dilectionis obiectum. Tum nulla afferri poſset ratio cur diligeretur ſecundū talem vel talem gradum citra ſummum. Dices. A. non fruitur. B. ſed vtitur. At iſtud repugnat: quia A. inordinate diligeret. B. non enim B. eſt obiectum vſus, aut eius naturæ vt in alium finem referatur.

Quartum argumentum. Si per te philoſophe eſſe poſſunt plures Dij. Sint. A. & B. Hi an erunt eiuſdem ſubſtantiæ, eiuſdemq. ſpeciei ſpecialiſsimę, an alterius? ſi primum concedatur. Igitur alteruter erit ſuperfluus: quia quicquid poſsūt duo indiuidua eiuſdem rationis, æque poterit alterum ſine altero; ſi perfectum ſit. Ergo ſi ſufficit vnum vt ſit princeps, vt ſit prima cauſa, vt ſit vltimus finis vniuerſi, fruſtra ponuntur plura: quia ſi in hac natura noſtra nō eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate, ergo neq. in rebus æternis & primis. Si vero dixeris alterum eſse alterius naturæ; alter certe erit imperfectus & diminutus, quod vnus per ſe ſolus ſuſtinere nō poſsit onus vniuerſi & dependentiam rerum humanarum: nec vnus ſit finis optimus, ad quem vniuerſa referantur. Quod eſſe ſolet in ordinibus bene ac ſapienter conſtitutis. Ergo ad vnum omnia,

vt ad vltimum finē referuntur. Dices vnus eſt ad alterum, ſed in infinitum. At qui vnus influeret in alium in iſta infinitate? Qui conſentiret in vnum tota natura, ſi non concedatur primus influxus? Tum quolibet dato, qui dependeret eo ipſo nō eſset Deus. Duo igitur erunt independentes Dij. eſt autē omnis Principum multitudo periculoſa, vt inquit Ariſtoteles ex ſententia Homeri, qui peritiſsimus omniū ab antiquitate habitus eſt. Multi enim niſi conueniant, & quodammodo fiant vnum diſtrahent, & corrumpent ea, quibus pręſunt, ſicq. omnis vitæ cōfuſio ſequetur, & omnium euerſio extrema. Quod ergo multi bene pręſint non ijs per ſe cōuenit, ſed per accidēs, quatenus hi multi quodammodo fiunt vnū. Id vero quod per accidens eſt, eſse nequit primum principium. Vnus ergo eſt Deus, qui ſumma ſapientia mundum adminiſtrat. Vnus qui conſulit vnitati, connexioni, ordini, fini, & bono vniuerſi. Sēper enim in aſcenſu ad paucitatem properamus, vt tandem in vnitate conquieſcamus. Vt enim illi qui numeris omnia metiebantur dicebant monada eſſe intellectum dryada ſcientiā triada opinionem, tetarten ſenſus; quod primum ſemper vnū ſit, & quo magis ab vnitate diſcedimus eo ad imperfectius delabamur. Vnde ille altiſsime philoſophabatur. Monas genuit Monadē ex binario, ternario & quaternario: quia Deus vnus eſt qui genuit vniuerſum quod vnum eſt, & omnia eſt complexum. ex binario ideſt ex Angelis, qui primum ab vnitate diſcedūt, ex ternario ideſt cælis, qui tertio in gradu sūt rerum & ex quaternario ideſt quatuor elementis & tota natura. Quamobrem ſi perfectiſsimum ponēdum eſt, vnū erit.

Atq. his quidem ſatis ſit lumine naturæ demōſtratum nullo modo eſse poſſe plures Deos. Quod ſi qui ſubtiliora adhuc deſiderent, vt vere poſsunt a ſubtilioribus ingenijs expectare, perpendāt rationes, quas Athenis philoſophi iactabant in ſcholis ſuis, cum diſputationes inſtituerēt, de principijs rerū, de ortu & natura formarum, de motu, de tempore, de conuerſione cælorum, de ijs quibus perpetuo vtimur ſenſibus, deq. cæteris naturę myſterijs. Mihi vero patres ęccleſiæ noſtræ nō

modo in altiſsima quam tradunt diſciplina, ſed in ſimplicitate ſua multo magis philoſophorum ſubtilitatibus placent. Hos ego ſequor ac veneror. Quos & ab alijs legi maxime vellem, Illi enim tum in omnibus controuerſiis religionis noſtræ copioſi ſunt, tum in his cum gentibus diſputationibus eloquentia, & eruditione certare videntur. Legatur igitur Irenęus libro tertio, capite ſexto, qui argumentatur ex eo Deum eſſe vnum, quia eſt ens perfectiſsimũ. D. Dionyſius in fine libri de diuinis nominibus probat ex eo quia omnis multitudo reducitur ad vnitatem. Athanaſius in oratione contra idola ex eo quod mundus hic eſt vnicus concludit eius opificem ac moderatorẽ vnicum eſse oportere. Impium certe inquit, pariter & abſurdũ vnum opus eſse credere, plures autem operatores. Cyprianus in prologo de operibus cardinalibus, & tractatu quarto cõtra Idola arguit ex regnorum duratione & lapſu, deſcenditq. longa oratione uſq. ad apes & greges vt ad vnum gubernatorẽ vniuerſi deducat. Atq. Origenes ita argumentabatur libro v. contra Celſum pene in medio: neq. Aethiopes Vraniã colunt, neq. Arabes Iouem: fiet vt ſi quis Aethiopũ neceſsitate aliqua coactus ad Arabes venerit impietatis coarguatur & vitæ periculum certiſsimum adeat ſi Vraniam coluerit. Abeat igitur infinitas illa Deorũ exploſa a Lactãtio Firmiano in libro primo de falſa religione capite tertio & ſequentibus vel ipſorũ poetarum, ac veterum Aegyptiorum innumeris teſtimonijs & ab ipſo Auguſtino in libris de ciuitate Dei, efficacisſsimis argumẽtis confutata. Quamquam & ille pręclare beatas vocat gentes quarum naſcantur in hortis numina. Habemus præterea plurimos ex ijs ipſis illius ſæculi, qui opinionem noſtram alijs perſuadere conati sũt. Inter quos vnius Xenophanis Colophonij memoria repetenda videtur. Si plures, arguebat ille, ſunt Dij vel ſunt pari vel impari potentia. Si impari quo pacto debiliores ſint Dij; ipſi viderint. Si omnes pares ſunt, & alius nolens volẽtẽ impediat, res iã fieri & nõ fieri poterit. Quod nõ poteſt ſine riſu intelligi. Multa igitur odia, & pugnę aſsiduæ inter hos Deos intercedent; quoniam ſempiternæ intercedunt cauſæ,

quæ nunquam ceſſabunt. Neq. enim par parem unquam niſi fortuna profligabit. Alterum igitur horum neceſſe erit, vel fortunam Dijs etiam dominari, vel perpetuas eſſe inter Deos diſ·diſcordias, & contentiones: quorum neutrum Deo conuenire vllo pacto poteſt eſt igitur Deus vnus, ſempiternus, potentiſſimus, optimus, feliciſsimus. Quorũ nihil eſſe poteſt cum animi perturbatione. Sunt ergo fabulæ, quæ de Dijs à veteribus narrantur. Sunt ſomnia. Sunt deliramenta. Vnus enim Deus probatus eſt vel ipſorum ethnicorum teſtimonio. Iam vero ſequitur vt demonſtrem Deum omni corpore ac magnitudine ſolutum eſse & liberũ. quod in proxima diſputatione pro viribus expedire conabor.

Deum eſſe corporis expertem.

DISPVTATIO III.

NIhil eſt tam altum, tamq. ſublime, quod diuinæ naturæ non omnes gentes etiam feritate barbaræ tribuendum eſſe iudicarint. Hinc ille veterum deſcriptiones, Deum eſſe circulum, cuius centrum nullibi, circumferentia vbiq: eſſe animal optimum & ſempiternum: eſſe vim quandam intelligentem, cuius nutu effecta ſint omnia, & ſuſtineantur & conſeruentur eſſe infinitam quãdam naturam nullis limitibus circumſcriptam. Quamobrem nõ eſt cur gradus ſpiritus etiam denegetur. Hanc enim notionem ex natura arripuimus, hauſimus, expreſsimus, vt ea quæ perfectiſsima ſunt, & nobiliſsima conſentanea iudicemus Deo optimo. Illa vero ab eo reijciamus quæ imperfectiora eſſe videantur. Propterea afferenda ſunt argumenta, quibus lumine naturæ demonſtretur Deum eſſe omnis corporis expertem.

Prima ergo ratiocinatio noſtra ex independentia primæ cauſæ deſumpta eſt. Nihil enim eſt prius ente ſimpliciter primo,

mo; ſed omni natura corporea eſt aliquid naturaliter & ſimpliciter prius, igitur nullum ens corporeū eſt ſimpliciter primum. At Deus eſt ens ſimpliciter primum, aut ſi quod eſt illud erit incorporeum. Probatur aſſumptio bifariam. Primo, quia omne ens corporeum & concretum conſtat ex partibus quæ ſunt naturaliter priores toto ſaltē natura. Quæ vel Deus, eſſent, vel non. Si eſſent Igitur ſegregatæ à diuina natura Deū conſtituere poſſent. Igitur Deus Deum componeret. Si nihil haberent diuinitatis in ſe, qui ergo Deum conſtituerent? ſecū do neceſſe eſt vt antegrediatur cauſa aliqua quæ illas partes vicisſim copulet. Nam partes diuulſæ ac ſeiunctæ a toto neq. perfectæ omnino ſunt, neq. ſe ipſis in vnum conuenire poſſūt Opus ergo eſt efficente aliqua ui, quæ eas in natura vna aſtringat. Quod ſi eſſent in ſe ipſis omnino expletæ omnē certe refugerent copulationem. Nulla enim fit coagmētatio ex ijs quę omnino abſoluta ſunt. Neceſſe eſt ergo naturam illam diuinā ex diminutis & imperfectis partibus cōponi. Deinde quæreremus, an illæ partes, quæ adhiberentur ad Deum conſtituendū eſſent definitę an infinitæ. Si definitę quomodo ex ijs conficeretur natura infinita: ſi infinitæ ergo coagmentatio aliqua exiſteret ex infinitis quod natura abhorret.

Secunda ratiocinatio, ens primum & ſimpliciter nec productum eſt, nec pendet ab alio quod ſit ipſius cauſa. At omne ens corporeū & extenſum cauſam habet ſui eſſe, pendetq. non ſolum ab vna, ſed pluribus cauſis, ijſq. ſe prioribus. Igitur primū ens, Deus optimus corporis eſt expers. Quod vero Deus à nulla cauſa pendeat patet: quia illa cauſa a qua pēderet Deus ipſe eſſet: cauſæ enim vel ſunt extrinſecæ, vel intrinſecæ. Deus non conflatur ex extrinſecis cauſis vt efficiente & finali. Hæ enim cauſæ Deus eſſent. Vnde Deus a Deo pēderet. Quo quid ſtultius? quid inepte magis dici poteſt? Non intrinſecis vt materia & forma, quia hæ vel eſſent a Deo ipſo & ſic ab illis Deus non pēderet, neq. ijſdem conſtitueretur: vel eſſent a ſe, ſicq. partes priores Deo Dei naturam ſubirent ante ipſum Deum. Itaq. Deus prior Deo diceretur. Quod abſurdum deduximus

duximus alias. At cum cauſa ſit effectus gratia, pars eſſet toto imperfectior. Ergo Deus ſe ipſo eſſet imperfectior; cum tamẽ in Deo omnis plenitudo perfectionum concludatur. Sed eſto, hoc corpus. certe diuidi poſſet in duplicem partem, quarum quecumq. eſſet ſubſtantialiter & totaliter diſtincta ab alia & ſitu & loco. Vnde ſequerentur Dij infiniti eſſentialiter ac totaliter interuallo & ſitu diſtincti, quorum quocumq. dato concedere neceſſe eſſet imperfectiorẽ, qa vnus eſſet gratia alterius. Ex quo etiam fiet nullũ fore gradum entis ita perfectum, quin eſſet alius perfectior, & nullum ita imperfectũ, quin eſset imperfectior, non ſecus ac quantum habet progreſsum in diuiſione in infinitum. Confirmatur ratiocinatio. Vel Deus eſſet corpus eiuſdem, vel diuerſæ naturæ. Non eiuſdem ne detur infinitas quædam ineptiſsimorum Deorum. Si vero defendas alteram partem: Deum eſſe corpus diuerſæ naturæ. Quid ita? Dabis ergo in Deo partem aliquam nobiliorem altera? Dabis partes in Deo alterius rationis? ſi partem aliquam nobilitate præſtantem dederis, cur non Deum voces? Deus igitur erit pars? ſed obſecro illa pars nobiliſsima erit ne ſubſtantia inextenſa, aut extenſa. Si inextenſa atq. indiuidua habeo intentum. Si vero extenſa ac diuidua vel componitur partibus eiuſdem rationis quod eſt confutatum, vel diuerſæ rationis; & ſic Deus cõtineret actu infinitas quiditates ſpecie diſtinctas, imo naturas infinitas inter ſe diſsidentes. Quæ abſurda vt euitentur, concludemus Deum ab omni concretione alienum ac ſimpliciſsimum eſſe.

Tertia ratiocinatio. Nihil quod eſt in potentia ad aliquã perfectionem eſt primum ens; ſed omne ens corporeum eſt in potentia ad aliquam perfectionem. Igitur nullum corporeum erit primum ens. Aſſumptio clara eſt per ſe. Nam omne corpus eſt mobile. Igitur poteſt motum aliquem exercere. Tum omne corpus natum eſt affici variis accidentibus, & quãtitas augeri poteſt perpetuo, & eius partes, ſi naturam ſpectemus vniuerſam, nullum eſt impedimentum, quin multiplices formas poſsint ſuſcipere, cũ corpus omne per ſe ſit mutabile

aliquo

aliquo accidentium genere: Neceſſarium itaq. eſt Deum corporea mole denudare, ne illi has imperfectiones affingamus, qui fons eſt omnium bonorum. Video quid dicere poſſet philoſophus: Exclamaret quid impedit primum ens eſſe compoſitum? Nulla enim eſt eiuſmodi imperfectio. At peto cuius naturæ ipſius partes eſſent, quæue ſubirent ratione actus quæue potentiæ? Verum de hoc argumēto vberius Alcinous inſtit. ſuæ in doctrinā Platonis cap. ix. Ficinus libro primo de Theologia Platonica capite ſexto, & Io. Franciſcus Picus Mirandulanus in epiſtola ad Zenobium Accaiolum. Sed diceret alius rationem corporis perfectionem includere, non igitur Deo denegandam. Nunquid ergo ſpiritus perfectio eſt? Non igitur Deo deneganda. obijceret alius eſſe diuerſam rationem corporis, diuerſam rationem quantitatis, diſtinctamq. ab his humanis. Scilicet aliam ſibi rerum naturam effingere poteſt, vt lubet; nulla tamen ideo in rebus mutatio exiſtet. Et certe video iactari poſse multa plena audaciæ; ſed ſtabit diuina illa ſimplicitas, immota & ſempiterna quibuslibet inconcuſsa & inexpugnata conatibus.

At philoſophus aliquis, qui ſacra volumina religionis noſtræ euoluerit arguet nos inconſtantiæ, qui Deum demonſtremus lumine naturæ incorporeum, cum ſæpe corporatus ponatur ac deſcribatur a noſtris Patribus; vt probant illa loca, in quibus legimus, oculos Dei in terram proſpicientis. aures ad preces intentas: os domini locutum eſſe. olfeciſse odorem ſuauitatis. & prætereа quod brachij, manuum, pedum, atq. digiti Dei mentionem fieri in ſacra ſcriptura eruditi obſeruauerint. Quare verendum eſt, ne etiam nos, vt Satyrus ille e cauernis ſuis eductus hominem ruri verſantem contradictionis accuſet. Placet ludicra hæc feriis admiſcuiſſe. Olim maximam Satyrus vrbani hominis familiaritatem ſibi conciliarat. Sæuiente igitur hyeme homo frigoris impatiens gelidas crebro ad os ſuū manus admouebat calidum agens anhelitum. Satyrus cauſam quæſiuit, cui ille frigidas inquit ſic manus calfacio. verūm vtroq. cænāte, vt ſæpe fiebat; cū iuſculū feruentius fuiſset allatū

C homo

homo offæ, quam ſibi deſumpſerat, afflabat. Ille rurſus cauſã percontatur Sic ferue ns tepeſcit, ac refrigeratur iuſculũ, inquit Quibus auditis Satyrus ira accenſus. Nulla mihi ait tecum in poſterum futura eſt conſuetudo. Nulla amicitiæ fides, qui mihi vno eodemq. ore calidum & frigidum efflas. Nollem igitur rudis aliquis philoſophus pugna verborum deterritus aſſenſionem de diuinæ naturæ ſimplicitate temere reuocaret. Tollenda eſt ex huius animo omnis contradictio. Quod facile fiet, modo ille audire velit, nec vt petulcum animal diffugiat & veluti agreſtis ac barbarus abdat ſe in antra ſua tenebris obſita hac luce iucundiſsima veritatis neglecta.

Variarum igitur Dei per multiplices viſiones figurarum diuerſitate alia quædam ijs, quę videntur præter id quod apparet ſignificari putare debemus. Vt enim ſi animum corporeũ fingere vellemus, partes corpori proportione reſpondentes in eo intelligeremus; vt caput quidem mentem, opinionem ceruicem, pectus iram, ventrem cupiditatem, crura & pedes naturam, & ſic partium nominibus pro facultatum ſignis vteremur; certe multo magis in eo, qui omnia ſuperat, formarũ figurarumq. ſimilitudo ſanctis Deoq. dignis interpretationibus à nobis explicanda eſt. Quod ſi uis tres corporis figuras Deo, qui nec tractari, nec figurari poteſt attribuere: latitudo, quidem diuina dicenda eſt, immenſa Dei ad omnia perfectio; longitudo vis quæ ad omnia pertinet: profundum vero obſcuritas eius quæ comprehendi non poteſt. Sed planius hæc ipſa explicemus omiſsis altiſsimis. D. Dionyſij myſterijs. Quotieſcunq. Deo membrum aliquod tribuitur intelligas uim, quæ in eo membro maxime fuerit. Cum igitur audis in diuina natura caput, interpretare eſſentiam diuinam à qua omnia vt a capite oriuntur. Cum audis oculos intellige nihil eum latere poſſe. Omnia enim aperta ſunt oculis eius. Cum aures audis. Scito nihil eſſe quod ille non intelligat. De quorum omnium myſtica ſignificatione extat liber beati Anſelmi de mẽbris Deo attributis erudítiſsimus.

Decet igitur ſecretiſsima Dei miſteria altiſsimis ſenſibus ve-

nerari.

nerari. Vere enim eſt ſpiritus grandis & fortis, ſubuertens montes,& conterens petras. Vere eſt Deus abſconditus,& lucem habitans inacceſsibilem, quam nullus oculus ferre poſſit;vt Elias operuerit vultum ſuum pallio, quod videret tantū diuinæ maieſtatis ſplendorem humanam mentem ferre non poſſe. Decet nos de Deo quicquid magnum eſt, quidq. præclarum cogitare. Decet,quoniam gradus ſpiritus eſt perfectio, libenter concedere diuinæ naturæ; & ſi quid aliud eſt quod omnem cogitationem ſuperat. Veneratione contenti ſimus tanti numinis,cum ſcriptum ſit ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Id ipſum monēt & hortantur antiqui Patres, qui etiam in hac controuerſia non deſtiterunt ubertate maxima diuinam ſimplicitatem predicare. Ac Tertullianus quidem libro ſecundo contra Marcionem capite xiij. dum Deum dixit eſſe corpus intellexit ſubſtantiam quandam ſolidam,& independentem, vt vere eius excuſatio accipienda ſit ab Auguſtino allata. Præterea Damaſcenus libro primo de fide orthodoxa cap. xij. ait impium eſſe putare Deum eſſe corporeum & capite xiv. eiuſdem libri infinita pene loca explicat ſcripturæ ſacræ, in quibus metaphorice tribuuntur Deo humani corporis partes. Et Rabi Moſseus in libro primo dubitat. ſuarum cap. xlvi. plane eruditiſsime & fuſiſsime, vt etiam Origenes libro primo de principijs cap. primo & libro vi. contra Celsū vbi declarat exemplo: licet enim dicamus virtutes aurum eſſe aut lapidem precioſum non propterea eas corporeas dicimus. Si igitur lumine naturæ demonſtrauimus Deum eſse expertem corporis, & nullum contradictionis locum eſſe in ſacris literis, nihil eſt cur nobis non aſsentiatur philoſophus. Verum quoniam videtur non diſsentire ab exiſtentia, vnitate, & diuina ſimplicitate, videamus quid dicturus ſit de infinitate, quam in futura diſputatione volumus perſuadere.

Deum eſſe infinitum.

DISPVTATIO IIII.

OMnes pene qui de natura philoſophati ſunt temporibus illis, quibus non dum diuinus humanis mentibus illuxerat ſplēdor, & principium primum & infinitū poſuerunt. Nō enim poterant intelligere vt ex eo inumerabiles naturæ deducerentur, ſi ipſum aut limitatum, aut quibuſdam veluti extremitatibus concluſum eſset ac difinitum. Parmenides igitur mentem quādam ſolutam ac liberam ab omni concretione, eandemq. infinitam credidit. Quod nos probare ſtatuimus naturæ lumine perſpectum eſse ac cognitum.

Erit ergo prima ratio eiuſmodi. Si Deus habet virtutem finitam vel eam ipſe ſibi, vel alius definiuit Sed nihil ſe ipſum producit, quia definitio eſt modus quidam cōſequens naturā productam. Ergo neq. definit. Definire enim & determinare præſupponit naturam eſse ac virtutem. De qua etiam quæreremus an ſit finita, vel infinita. Si infinita, nulla controuerſia. Si definita eodem reuoluemur, & quæremus unde fuerit definitio illa & determinatio. Quis Deum definierit, aut alligarit, cum ſit primum ens, primus in poſseſsione & a nullo dependeat. Dices fortaſse intrinſece definiri ratione principiorum eſsentialium Nam ab agente extrinſeco definiri nequit. Sed nec iſto modo Deus definiri poteſt. Nullus enim actus definitur niſi vel propter agens, vel recipiens. Vt ſi ſit perfecte diaphanum & lumen ſatis debile, erit imperfecta illuminatio ex defectu agentis: contra vero ſi lumen ſit intentiſsimum, & diaphanum ineptum ex ſubiecto fiet, vt non ſequatur perfecta illuminatio. Sed Deus optimus eſt actus a nulla cauſa agente definitus, neq. aliquo recipiente cū ſit inreceptus. Ergo eſt infinitus. Dices definitum eſse ex ſe in certo gradu perfectionis.

Video

Video id ſolum tibi relictum eſſe aſylum. Verum iſtud etiam euertetur. Quicquid enim conuenit alicui à ſe abſolute, & infinite conuenit; ſed actui, qui non habet vllam cauſam agentē aut recipientem conuenit eſſe ex ſe abſolute. Igitur conuenit ei eſſe modo illimitato & infinito.

Secunda ratio eſt ex cauſa effectrice hunc in modum. Illud agens eſt infinitū virtute & vigore quod actu & ſimul habet in ſua vi effectrice, & ex ſe independenter effectus infinitos. Sed prima cauſa eſt eiuſmodi, igitur infinita eſt. Propoſitio probatur. Vt enim continere plures effectus concludit cauſam perfectiorem, ita continere infinitos concludit cauſam infinitam. Probatur iam aſsumptio: continet enim prima cauſa infinitos effectus producibiles virtute, vt ſi fieri poſset ſimul produceret. Quod non arguit niſi naturæ infinitatem. Non enim diuina virtus perficitur effectuum multitudine, neq. deficit in curſu productorum.

Tertia ratio erit ex humano appetitu deducta. Numquam enim quieſcit humanus animus niſi in ſummo bono, & omnibus numeris ac partibus abſolutiſsimo. Nec vero fruſtra eſt humanus appetitus: Igitur concedendum eſt bonum infinitū quod non eſt niſi Deus. Legimus autem apud Ariſtotelem primo politicorum capite ſexto. Diuitias ab auaro appeti in infinitum. Iam vero quocumq dato mens humana ſemper maius aut apprehendere, aut appetere poteſt. Obijcies hunc appetitum non eſſe rationi conformē. At quomodo natura humana vniuerſa falli poteſt in appetitione ſummi boni, atq. vltimi finis? ſed relicta humana appetitione, peto de Deo. Quieſcitne ille in ſui cognitione finita an infinita? Non finita: quia poſſet ſimilē in intelligentia perfectiſsima producere. Quod abſurdum exiſtimo. poſſet quelibet beata mens maius quiddā deſiderare quàm eſſet Deus ſi finitus ſit. Et certe hic rerum ac naturarū ordo poſtulat vt diuinæ mentes & intelligentiæ & cognitione vincant ea quæ ſenſum & rationem habent, & id ꝙ pulcherrimū eſt expetāt, ꝙ Deo propinquiores & abūdāter eo participēt; pluraq. ac maiora ab eo munera acceperint

Quemadmodum etiam ea, quæ ratione vtuntur, ijs quæ ſenſũ habent, antecellunt: quod ratione illa vincant, hęc ſenſu & alia vita. eſtq. mea ſententia verum, quæ vno, infinitisq. muneribus prædita Deo magis participant, ei viciniora eſſe, atq. diuiniora ijs, quæ his rebus ſuperantur. Quia igitur ita eſt, age ipsũ bonum ut vere eſt, quod omnium cauſa eſt, nec verbis exprimi poteſt, & vniuerſæ eſſentię auctor, effectorq. eius quod eſt, eius quod cohæret, naturæ ipſius principium ac menſura æternitatis, ac temporum, & vt ita dicam entitas & æternitas eorũ, quę ſunt: tempus eorum quæ fiunt, tempus eorũ, quæ quomodocũq. ſunt, ortus eorum, quæ quomodocumq. oriuntur, veneremur & laudibus celebremus. Deus enim non quodammodo eſt; ſed abſolute & libere ſine vllo termino, vniuerſo illo quod eſt eſſe in ſe comprehenſo & occupato. Itaq. Rex ſæculorum dicitur, quod in eo & circa eum hoc totum eſſe & ſit & conſtet. Eſt enim ſæculum ſæculorum, quod ſæcula antecedit. Verum hæc altiſsime contemplanti D. Dionyſio relinquamus, noſq. redeamus ad noſtrum inſtitutum, probemusq. hãc ipſam infinitatem quæ omnia ſæcula amplexa eſt.

Quarta ratio. Ad effectum aliquem producendum tanta requiritur in efficiente poteſtas cauſæ, quantus eſt receſſus & diſtantia rei, quæ non eſt; ſed eſt futura a ſua natura & eſsētia. Inter nihilum autem & quamcumq. rem quamuis perexiguã infinita intereſt intercapedo non quidem loci aut temporis; ſed eſſentiæ ac naturæ: Nulla enim comparatio, nulla ratio inter hæc conſiſtere poteſt. At in quibus nulla ineſt ullius generis proportio, inter hæc eſt infinitum interuallum vt clariſſime patet diſſerenti. Si igitur mundus de nihilo à Deo effectus eſt, infinitam vim adhibuit ad illum conſtruẽdum. Adhibere autem non poterat, niſi illam habuiſſet. Sed non me fugit aliquos improbare diſtantiam illam inter eſſe & non eſſe omnino eſſe infinitam. Agam igitur ut illi agerẽt ipſi ſi adeſsent. Res & nihil duæ ſunt extremitates ſine medio aliquo quod illas conectat, quarum altera vt res ſuperat quidẽ nihilum; ſed definite. Determinatę enim ſunt res productæ.

Igitur

Igitur abſceſsus ille non erit infinitus vt inter lucem & tenebras non eſt infinita intercapedo, nec inter verum & falſum.

Sed ſimulate potius loqui videris quicumq. ſic reſpondes quam ex animo. Non id eſt in officina illa tua ſubtilitatum pleniſsima penitus elaboratum. Etenim non ſolum diſtantia idcirco eſt infinita, quia media ſit aliqua intercapedo immenſa, quæ infinite arceat ambas extremitates; ſed etiam quia, aut vtraq. extremitas in ſuo genere eſt infinita, aut ſaltem altera. Vtraq. vt Deus & nihil. Ille enim innumeras coercet rerum perfectiones; hoc autem infinitas negationes perfectionum eſt complexum. Cum igitur duæ ſint exremitates, quarum altera eſt definita nimirum res, infinita altera, nempe nihil. Ex infinita extremitate colligenda erat diſtantia, non ex definita. Cum autem nihil quacumq. re determinata infinite minus ſit, interuallum ab eo ſumendum erat, non à re procreata. Quæ vero inducebas de luce & tenebris, de vero & falſo captioſa ſunt, & commentitia. Non enim inter has tenebras, quæ nūc ex opacitate oriuntur, & lucē immenſū intereſt interuallum, quoniam adeſt aer, qui aptus eſt ad lumen ſuſcipiendum; ſed inter illas quæ ante mundi generationem à nobis excogitantur. Has nullus cæleſtis ſol niſi ſummus Deus illuminare poterat Eādem quoq. comparationem efficere debebas inter verum & falſum nullo exiſtēte mundo. Agnouiſses profecto ad eam commutationem faciendam definitam vim non fuiſse ſatis. At poſtquam mundus effectus eſt, extiterūtq. res, facilis eſt illa commutatio, quoniam intercapedo eſt determinata. Ex his efficitur creationem grauiſſimū validiſſimūq. argumentum eſse ad teſtandam Dei infinitatem: vt etiā egregie id ipſum perſequutus ſcribebat Biſſario libro tertio contra Trapezuntium capite ſecundo.

Huc alij reuocēt vias illas D. Dionyſij ex eminētia, ex negatione, ex pfectione, ex cauſis tū effectrici tū finali deductas, quarū nos etiā aliquas vtcumq. attigimus. Huc reuocent conſenſum communem veterum, qui primo principio infinitatē copularūt vt copioſe & doctiſsime tradit Eugubinus ille Steu

chus

chus in libro tertio de perenni philoſophia capite octauo. Et Auicenna in tractatu octauo ſuæ Metaphiſices capite quarto & quinto. Ex quibus locis vt voluptatem maximam cœpi, ſic alios ſi legerint delectationem non exiguam percepturos arbitror. Legant etiam Franciſcum Picum in libro vi. de vanitate doctrinę cap. xviij. quo loco de diuina infinitate cum Peripateticis loquitur, & citat. Io. Picum in libro de vno & entę, qui ſubtiliſſimis quibuſdam gradibus vſus fuerat ad Dei infinitatem probandam. Videant etiam quam præclara ſcriptis reliquerint antiquiſſimi Græciæ doctores. Damaſcenus libro primo de fide orthodoxa cap. viii. qui ait Deũ eſſe vnum principium ſine principio, increatum, ingenitum, infinitum, in circumſcriptum, interminatum. Et D. Dionyſius Areopagita in eo libello aureo de diuinis nominibus cap. ix. Deus inquit magnitudo eſt infinita & ſine quantitate: & capite xiij. docet Deum infinita nomina habere. Sileo cæteros, qui in hanc ſententiam deuenerunt, & ratione naturali & fide adducti. Quoniam tamen videor aduertiſſe quoſdam vel hoc nomen ipſum creationis perhorreſcere, qua maxime ad calcem diſputationis ad infinitatem comprobandam nitebamur, faciamus quãtum in nobis eſt, vt neq; ab ipſa rerum creatione & fabricatione huius vniuerſitatis, Philoſophi aſſenſum cohibeant.

Deum huius vniuerſitatis artificẽ eſſe & architectum.

DISPVTATIO V.

THeologi illi veteres Orphęus & Heſiodus, qui carmine ſcripſerunt de ſacris naturę myſterijs, cum materiam nocte atq; chao adumbraſſent, vt pote obſcuram, nullisq; formis ex ſe diſtinctam & ornatã, non penitus igno-

raſſe viſi ſunt Deũ eſſe omnium artificẽ. Ac Orphęus quidem imprimis ante mundum conditum Iouem fuiſſe teſtatur in ſuis Argonauticis: i cuius pectore diuino atq. palatio vera mũdi origo latitaret. Commemorat enim omnia quæ in vniuerſo ſunt quæue oculis ſpectantur, cæli videlicet præclaram ſublimitatem ætheris vaſtitatem, immenſi maris, tellurisq latitudinem, Oceani magnitudinem, terræ depreſſa Tartara fluminaq. & omnia quæ orta ſunt & orientur in ventre Iouis antea habitaſſe. Itaq, conſtat diuinitatem antiquiſsimo nomine Iouem appellatam Orphęi ſententia mundi ortum anteceſsiſſe. Quæ omnia è mundo illo archetypo formarit, & rationum ærario locupletiſsimo, quod in ſe habebat deprompſerit. Amorem prętereа conſtituit creatorem omnium. Cuius doctrinam Heſiodus initio ſtatim ſuę Theogoniæ imitatus tria facit mundi ortus principia chaos, terram & Amorẽ, qui terræ & chao incubans omnia ex illis eduxerit. Anaxagoras autem mentem ſtatuit quę res producendas ſecerneret & in lucem proferret. Ille vero præclare o Tati caue caue artificium prius artifice. At Plato pulcherrime de mundi cauſa effectrice diſſeruit in Thimæo. Atq. eandem opinionem ſequutum fuiſſe eius diſcipulum Ariſtotelem Fernelius libro ſecundo de abditis rerum cauſis, Eugubinus libro ſexto de perenni philoſophia. Elias Cretenſis in quæſtione ſua hac de re & Iulius ſcaliger in exercitationibus contra Cardanum ex aliorum etiam ſenſu crediderunt. Ego vero non contendo de veterum opinione. Satis mihi ſit oſtendere lumen quoddam illuxiſſe veteribus philoſophis de vniuerſi fabricatione, licet non plane purum, quod ſibi nonnulli turpiſsime contradicãt cum de poſsibili negent de facto concedant rerum creationẽ. Dicunt enim Deum produxiſſe intelligentias cælum ipſum ab omni æternitate quod vel fuit per creationem in quo ſibi contradicerent vel per ſimplicem neſcio quam emanationem, quæ nomine quidem diſcrepat, re vera tamen eſt ipſa creatio. Itaq. nequeunt ſubterfugere creationem. Quod ego hunc in modum demonſtro. Deus ab omni æternitate produxit im-

mortalia per te ò philoſophe; ſed in productione neceſſe eſt Deum prout cauſam præceſsiſſe vel ſaltem ordine naturæ. Igitur Deus in illo priori fuit cauſa effectrix. Peto enim in illo priori quomodo ſe habebant ea, quæ deinde producta ſunt; certe nihil erant in ſe. Igitur poſt producuntur diuina ui. Ex aliquo ne, an ex eo quod nihil erant? Non ex aliquo, quia eſſet proceſsus ī infinitū. Petam.n. de quolibet ex quo ſit, donec in anguſtias redactus fatearis ex eo quod nihil erant extitiſſe. Ipſa enim informis materia vnde eſſet, niſi ex nihilo? vt demonſtrat Euſebius Cæſarienſis in libro vij. de præparatione euangelica cap. viij. & quidem ſeptem argumentis. Igitur cum cæli, intelligentiæ, cæteraq; eſſent nihil in ſe, deducta ſunt de non eſſe ad eſſe per creationem: ſed dices Deum non præceſſiſſe ordine naturæ. At Ariſtoteles libro quinto Metaphiſices capite de priori ait illud eſſe prius ſecundum naturam & ſubſtantiam, quod poteſt eſſe ſine alio, & aliud non ſine ipſo. Deus vero is eſt qui eſſe poteſt abſq. rebus creatis omnibus; cum tamen creata omnia penitus ab illo dependeant. Verum audio hic quendam ex ſuorum caſtris acerrime reſpondentem fuiſſe quidem ordinem naturæ inter Deum & intelligentias ab æterno productas ex ſententia Philoſophorum; id tamen non eſſe ex eo quod præceſſerit non eſſe ipſum eſſe; ſed quod poſterius a priori dependeat vt radij à ſole ordine ſolum prioris ac poſterioris. Ego vero contra ſic argumentor. Extrema originis naturæ ſunt eſſe & non eſſe, non ſolum prius ac poſterius, aut dependens & independens. Ergo illa inter quæ eſt ordo naturæ ita ſunt affecta ut non ſolum poſterius dependeat a priori; ſed poſterius in eo priori non ſit vere, neq. exiſtat; cũ tamen prius ſecundum ſubſtantiam vere ſit, & exiſtat per ſe. Igitur Deus in eo priori eſt cauſa effectrix. Confirmatur argumentum. In eo priori quo Deus antegreditur omnia alia quæcumq. deinde extiterunt, præerant in Deo, ut in prima cauſa. Ergo nihil erant in ſe in vllo genere cauſæ, ne dicamus ſimul fuiſſe & non fuiſſe; cum contradicat, & de conceptu creaturæ ſit, et non poſsit ſine dependentia intelligi. Ergo in illo etiam

priori

priori, quo ab æterno, vt uolunt aduerſarij, Deus produxit mũdum in aliquo momento quodcumq. illud ſit, res creatæ erãt nihil in ſe. Vnde fit vt philoſophi creationi contradicentes non tam veritati quam ſibimet ipſis contradicant.

Secundum argumentum Non datur agens interiectum inter primum effectum & Deum; igitur primus effectus totus eſt à Deo ipſo. Si enim inter Deum & primum effectum eſſet aliquis alius effectus magis immediatus in infinitum delaberemur. Igitur veniendum eſt ad vnum primum notum ſaltem ipſi rerum effectori Deo, non ſecus ac ad vnum primum effectorem deuenimus. Huius ego effectus naturam noſſe diſcupio Expectabo vt exponant. Si dixerint effectum & effectorẽ ita conſiſtere vt poſsint non eſſe igitur Deus non erit ens neceſsarium. Quomodo ergo omnia, quæ in hoc naturæ ambitu continentur in lucem prodeunt, vigent, renaſcuntur in perpetua, ſpeciei conſeruatione, ſi nulla cauſa effectrix & prima eſt neceſſaria? Si affirment & Deum & mundum neceſsaria quadam ui contineri ſciſcitabor ab illis; cui nam ex his hæc neceſſitas erit accepta referenda; & quomodo differat mundus à Deo. An ſint formæ eædem, an in genere conueniant. Si conueniant, quid impediet multiplicari in infinitum mundos Deosq? Si vero genus ſit commune, erit illud certe analogũ. Igitur vnum primum erit efficiens a quo omnia ducantur: Vnus omnium auctor, qui in ſe principia, concluſiones, atque fines eorum contineat, idem omnia ſuperet, omnibusq ſtatũ integre ac incorrupte elargiatur. Si enim ſol hic quem videmus eorum quę ſub ſenſum cadunt eſſentias & qualitates quãquam multæ ſunt ac diſſimiles, ipſe qui vnus eſt æquabiliter lumine ſuo renouat, alit, tuetur, perficit, diuidit, coniungit, ſouet, auget, mutat, firmat, edit, vitaliaq. facit omnia: & quicquid eſt in hac vniuerſitate pro captu ſuo vnius atq. eiuſdem ſolis eſt particeps; ipſeq. cauſas multorum, quæ ipſo participant in ſe æquabiliter anticipatas habet; multo magis in eo, qui eſt omnium cauſa prius conſtituiſſe omnium rerum exemplar cõcedendum eſt. Exemplaris autem ſunt rerum effectrices rationes,

nes, quæ in Deo coniunctæ ante fuerunt. Quæ igitur ſunt ei vna atque ea ſecreta ab humanis rebus coniunctione tribuenda ſunt. Ille in ſe ante habet vnus omnia eaq. ſingulari ſimplicitate. Ille omnem vt ita dicam duplicitatem renouat; omnia continet ſua infinitate, quæ longe lateq. pertinet, & cum omnibus vna exiſtens communicatur: quemadmodum etiam vna & eadem vox a multis auribus vt vna percipitur vt præclare philoſophabatur Dionyſius in libro de diuinis nominibus capite V. Id ipſum confirmauit Patrum conſenſus, qui & ſanctiſsimi & ſapientiſsimi fuerunt, Vt clemens in oratione adhortatoria ad gentes. Tertullianus libro primo contra Marcionem capite xi. Origenes libro quarto cõtra Celſum & alij innumeri. Sed quoniã ad alia properamus, omittimus aliorum memoriam, & a creatione ad rerum conſeruationem deſcendimus, quoniam habet hęc cum illa connexionem plane ita neceſſariam vt facillimus ad eius perſuaſionem aditus patefactus fuiſſe videatur.

Rerum omnium conſeruationem à Deo exiſtere.

DISPVTATIO VI.

LVce clarius patet vim quandam ab æthærea, ac ſempiterna natura effluere, fundique in vniuerſa, quæ ſub Luna ſunt mutationi ſemper obnoxia, vt prima elementa, ignem & aerem, & inferiora terram & aquam, & quicquid ex illis naſcitur aut animantium, aut ſtirpiũ. Nam ſol non modo permutatione ſua ſtatis anni temporibus, quibus vitam animantibus, & fructus ſtirpibus elargitur; verum etiã quotidiano ambitu calfaciens & humectans arefaciens & refrigerans conſtanti ordine naturam vniuerſam tuetur. Luna vero vt proxima terris, ſic maxime in eas influit, vt cum ea con-

ſentiant

ſentiant & commutentur pleraq. tum inanima, tum animata & ipſi fluuij vna cum eius lumine nunc augeſcant nunc decreſcant ac maria impetu diuerſo, prout illa oritur & occidit ferantur. Deniq. ſtirpes & animantes aut omnino, aut aliqua ex parte vna cum luna incrementa & decrementa ſentiunt. Sed ſtellarum tum inerrãtium tum errantium decurſus congreſſus & inter ſe configurationes nemo eſt qui non ſuſpicetur rerum variarum ac plurimarum cauſas exiſtere, vt plane omnes intelligant mundi inferioris vim ac facultatem a ſuperis lationibus regi, rerumq. omnium ortus incrementa, perfectiones & declinationes ad illas motrices cauſas referri: conſentire enim rationi videbatur vt ea quorum debilis motio eſt, cuiuſmodi ſunt omnia quæ mundo hoc inferiori concluduntur a potentiori ui regerentur. Hac actione, & conſeruatione vniuerſæ naturæ, quam nullus negare poſsit manuducti philoſophi uiam nobis feciſſe videntur ad quædam alia ſecretiora, vt nos vim quandã eſſe ratiocinaremur fuſam in omnibus corporibus, quæ nõ motu & lumine ſolum vt inſtrumentis regeret vniuerſa; ſed occultiori quadam vi ſolem, lunam, ſidera, & cælum terrasq. ſuſtineret. Hanc quidem ſubodorari viſi ſunt veteres cum animam mundi poſuerunt, quæ tam apte vndique tenderet, vt in vniuerſo tota eſſet, & in ſingulis ſuis partibus integra conſeruaretur. In qua quidem colligatione diuinum hoc numen nec alas fregerit nec prolapſum ſit; ſed ita vbiq. vigeat cunctisq. ita adſit corporibus; vt traducat tamen beatam ac felicisſimã vitam. Ipſa ſcilicet mens innumerabilibus & admirandis plena virtutibus eas effundit in totum, vt motionum æqualitatẽ curſum certum ſiderum, tam admirabilem rerum propagationem, tam incredibilem vniuerſi ordinem efficiat, & conſeruet. Nec ego certe Platonicorum ſomnia ſequor; ſed illud conor perſuadere; quando illi hæc altisſima cogitatione, & intelligẽtia aſſequuti ſunt, mihi etiam licere ita philoſophari, vt lumine naturæ demonſtrem rerum omnium diuinitus conſeruationem & quaſi continuationem quandam primæ illius actionis quã Deus molitus eſt mundum, neceſſariam eſſe. Quamobrem

duximus alias. At cum cauſa ſit effectus gratia, pars eſſet toto imperfectior. Ergo Deus ſe ipſo eſſet imperfectior; cum tamẽ in Deo omnis plenitudo perfectionum concludatur. Sed eſto, hoc corpus. certe diuidi poſſet in duplicem partem, quarum quecumq. eſſet ſubſtantialiter & totaliter diſtincta ab alia & ſitu & loco. Vnde ſequerentur Dij infiniti eſſentialiter ac totaliter interuallo & ſitu diſtincti, quorum quocumq. dato concedere neceſſe eſſet imperfectiorẽ, q̃a vnus eſſet gratia alterius. Ex quo etiam fiet nullũ fore gradum entis ita perfectum, quin eſſet alius perfectior, & nullum ita imperfectũ, quin eſset imperfectior, non ſecus ac quantum habet progreſsum in diuiſione in infinitum. Confirmatur ratiocinatio. Vel Deus eſſet corpus eiuſdem, vel diuerſæ naturæ. Non eiuſdem ne detur infinitas quædam ineptiſsimorum Deorum. Si vero defendas alteram partem: Deum eſſe corpus diuerſæ naturæ. Quid ita? Dabis ergo in Deo partem aliquam nobiliorem altera? Dabis partes in Deo alterius rationis? ſi partem aliquam nobilitate præſtantem dederis, cur non Deum voces? Deus igitur erit pars? ſed obſecro illa pars nobiliſsima erit ne ſubſtantia inextenſa, aut extenſa. Si inextenſa atq. indiuidua habeo intentum. Si vero extenſa ac diuidua vel componitur partibus eiuſdem rationis quod eſt confutatum, vel diuerſæ rationis; & ſic Deus cõtineret actu infinitas quiditates ſpecie diſtinctas, imo naturas infinitas inter ſe diſsidentes. Quæ abſurda vt euitentur, concludemus Deum ab omni concretione alienum ac ſimpliciſsimum eſſe.

Tertia ratiocinatio. Nihil quod eſt in potentia ad aliquã perfectionem eſt primum ens; ſed omne ens corporeum eſt in potentia ad aliquam perfectionem. Igitur nullum corporeum erit primum ens. Aſſumptio clara eſt per ſe. Nam omne corpus eſt mobile. Igitur poteſt motum aliquem exercere. Tum omne corpus natum eſt affici variis accidentibus, & quãtitas augeri poteſt perpetuo, & eius partes, ſi naturam ſpectemus vniuerſam, nullum eſt impedimentum, quin multiplices formas poſsint ſuſcipere, cũ corpus omne per ſe ſit mutabile

aliquo accidentium genere. Neceſſarium itaq. eſt Deum corporea mole denudare, ne illi has imperfectiones affingamus, qui fons eſt omnium bonorum. Video quid dicere poſſet philoſophus: Exclamaret quid impedit primum ens eſſe compoſitum? Nulla enim eſt eiuſmodi imperfectio. At peto cuius naturæ ipſius partes eſſent, quæue ſubirent rationē actus quæue potentiæ? Verum de hoc argumēto vberius Alcinous inſtit. ſuæ in doctrinā Platonis cap. ix. Ficinus libro primo de Theologia Platonica capite ſexto, & Io. Franciſcus Picus Mirandulanus in epiſtola ad Zenobium Accaiolum. Sed diceret alius rationem corporis perfectionem includere, non igitur Deo denegandam. Nunquid ergo ſpiritus perfectio eſt? Non igitur Deo deneganda. obijceret alius eſſe diuerſam rationem corporis, diuerſam rationem quantitatis, diſtinctamq. ab his humanis. Scilicet aliam ſibi rerum naturam effingere poteſt, vt lubet; nulla tamen ideo in rebus mutatio exiſtet. Et certe video iactari poſse multa plena audaciæ; ſed ſtabit diuina illa ſimplicitas, immota & ſempiterna quibuslibet inconcuſsa & inexpugnata conatibus.

At philoſophus aliquis, qui ſacra volumina religionis noſtræ euoluerit arguet nos inconſtantiæ, qui Deum demonſtremus lumine naturæ incorporeum, cum ſæpe corporatus ponatur ac deſcribatur a noſtris Patribus; vt probant illa loca, in quibus legimus, oculos Dei in terram proſpicientis. aures ad preces intentas: os domini locutum eſſe. olfeciſse odorem ſuauitatis. & præterea quod brachij, manuum, pedum, atq. digiti Dei mentionem fieri in ſacra ſcriptura eruditi obſeruauerint. Quare verendum eſt, ne etiam nos, vt Satyrus ille e cauernis ſuis eductus hominem ruri verſantem contradictionis accuſet. Placet ludicra hæc ſeriis admiſcuiſſe. Olim maximam Satyrus vrbani hominis familiaritatem ſibi conciliarat. Sæuiente igitur hyeme homo frigoris impatiens gelidas crebro ad os ſuū manus admouebat calidum agens anhelitum. Satyrus cauſam quæſiuit, cui ille frigidas inquit ſic manus calfacio. verum vtroq. cænāte, vt ſæpe fiebat; cū iuſculū feruentius fuiſset allatū

homo offæ, quam ſibi deſumpſerat, afflabat. Ille rurſus cauſā percontatur. Sic ferue ns tepeſcit, ac refrigeratur iuſculū, inquit. Quibus auditis Satyrus ira accenſus. Nulla mihi ait tecum in poſterum futura eſt conſuetudo. Nulla amicitiæ fides, qui mihi vno eodemq. ore calidum & frigidum efflas. Nollem igitur rudis aliquis philoſophus pugna verborum deterritus aſſenſionem de diuinæ naturæ ſimplicitate temere reuocaret. Tollenda eſt ex huius animo omnis contradictio. Quod facile fiet, modo ille audire velit, nec vt petulcum animal diffugiat & veluti agreſtis ac barbarus abdat ſe in antra ſua tenebris obſita hac luce iucundiſsima veritatis neglecta.

Variarum igitur Dei per multiplices viſiones figurarum diuerſitate alia quædam ijs, quę videntur præter id quod apparet ſignificari putare debemus. Vt enim ſi animum corporeū fingere vellemus, partes corpori proportione reſpondentes in eo intelligeremus; vt caput quidem mentem, opinionem ceruicem, pectus iram, ventrem cupiditatem, crura & pedes naturam, & ſic partium nominibus pro facultatum ſignis vteremur; certe multo magis in eo, qui omnia ſuperat, formarū figurarumq. ſimilitudo ſanctis Deoq. dignis interpretationibus à nobis explicanda eſt. Quod ſi uis tres corporis figuras Deo, qui nec tractari, nec figurari poteſt attribuere: latitudo quidem diuina dicenda eſt, immenſa Dei ad omnia perfectio; longitudo vis quæ ad omnia pertinet: profundum vero obſcuritas eius quæ comprehendi non poteſt. Sed planius hæc ipſa explicemus omiſsis altiſsimis. D. Dionyſij myſterijs. Quotieſcunq. Deo membrum aliquod tribuitur intelligas uim, quæ in eo membro maxime fuerit. Cum igitur audis in diuina natura caput, interpretare eſſentiam diuinam à qua omnia vt a capite oriuntur. Cum audis oculos intellige nihil eum latere poſse. Omnia enim aperta ſunt oculis eius. Cum aures audis. Scito nihil eſſe quod ille non intelligat. Dequorum omnium myſtica ſignificatione extat liber beati Anſelmi de mēbris Deo attributis eruditiſsimus.

Decet igitur ſecretiſsima Dei miſteria altiſsimis ſenſibus venerari.

nerari. Vere enim eſt ſpiritus grandis & fortis, ſubaertens montes,& conterens petras. Vere eſt Deus abſconditus,& lucem habitans inacceſsibilem, quam nullus oculus ferre poſſit; vt Elias operuerit vultum ſuum pallio, quod videret tantũ diuinæ maieſtatis ſplendorem humanam mentem ferre non poſſe. Decet nos de Deo quicquid magnum eſt, quidq. præclarum cogitare. Decet, quoniam gradus ſpiritus eſt perfectio, libenter concedere diuinæ naturæ; & ſi quid aliud eſt quod omnem cogitationem ſuperat. Veneratione contenti ſimus tanti numinis, cum ſcriptum ſit ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Id ipſum monēt & hortantur antiqui Patres, qui etiam in hac controuerſia non deſtiterunt ubertate maxima diuinam ſimplicitatem predicare. Ac Tertullianus quidem libro ſecundo contra Marcionem capite xiij. dum Deum dixit eſſe corpus intellexit ſubſtantiam quandam ſolidam,& independentem, vt vere eius excuſatio accipienda ſit ab Auguſtino allata. Præterea Damaſcenus libro primo de fide orthodoxa cap. xij. ait impium eſſe putare Deum eſſe corporeum & capite xiv. eiuſdem libri infinita pene loca explicat ſcripturæ ſacræ, in quibus metaphorice tribuuntur Deo humani corporis partes. Et Rabi Moſseus in libro primo dubitat. ſuarum cap. xlvi. plane eruditiſsime & fuſiſsime, vt etiam Origenes libro primo de principijs cap. primo & libro vi. contra Celſũ vbi declarat exemplo: licet enim dicamus virtutes aurum eſſe aut lapidem precioſum non propterea eas corporeas dicimus. Si igitur lumine naturæ demonſtrauimus Deum eſse expertem corporis, & nullum contradictionis locum eſſe in ſacris literis, nihil eſt cur nobis non aſsentiatur philoſophus. Verum quoniam videtur non diſsentire ab exiſtentia, vnitate, & diuina ſimplicitate, videamus quid dicturus ſit de infinitate, quam in futura diſputatione volumus perſuadere.

Deum eſſe infinitum.

DISPVTATIO IIII.

OMnes pene qui de natura philoſophati ſunt temporibus illis, quibus non dum diuinus humanis mentibus illuxerat ſplẽdor,& principium primum & infinitũ poſuerunt. Nõ enim poterant intelligere vt ex eo innumerabiles naturæ deducerentur,ſi ipſum aut limitatum,aut quibuſdam veluti extremitatibus concluſum eſſet ac difinitum. Parmenides igitur mentem quã dam ſolutam ac liberam ab omni concretione,eandemq. infinitam credidit. Quod nos probare ſtatuimus naturæ lumine perſpectum eſſe ac cognitum.

Erit ergo prima ratio eiuſmodi. Si Deus habet virtutem finitam vel eam ipſe ſibi,vel alius definiuit Sed nihil ſe ipſum producit,quia definitio eſt modus quidam cõſequens naturã productam. Ergo neq. definit. Definire enim & determinare præſupponit naturam eſſe ac virtutem. De qua etiam quæremus an ſit finita,vel infinita. Si infinita, nulla controuerſia. Si definita eodem reuoluemur, & quæremus unde fuerit definitio illa & determinatio. Quis Deum definierit,aut alligarit, cum ſit primum ens, primus in poſſeſſione & a nullo dependeat. Dices fortaſſe intrinſece definiri ratione principiorum eſſentialium Nam ab agente extrinſeco definiri nequit. Sed nec iſto modo Deus definiri poteſt. Nullus enim actus definitur niſi vel propter agens,vel recipiens. Vt ſi ſit perfecte diaphanum & lumen ſatis debile,erit imperfecta illuminatio ex defectu agentis: contra vero ſi lumen ſit intentiſſimum, & diaphanum ineptum ex ſubiecto fiet,vt non ſequatur perfecta illuminatio. Sed Deus optimus eſt actus a nulla cauſa agente definitus, neq. aliquo recipiente cũ ſit inreceptus. Ergo eſt infinitus. Dices definitum eſſe ex ſe in certo gradu perfectionis.

Video

Video id ſolum tibi relictum eſse aſylum. Verum iſtud etiam euerſtetur. Quicquid enim conuenit alicui à ſe abſolute, & infinite conuenit; ſed actui, qui non habet vllam cauſam agentẽ aut recipientem conuenit eſse ex ſe abſolute. Igitur conueniẽ ei eſse modo illimitato & infinito.

Secunda ratio eſt ex cauſa effectrice hunc in modum. Illud agens eſt infinitũ virtute & vigore quod actu & ſimul habet in ſua vi effectrice, & ex ſe independenter effectus infinitos. Sed prima cauſa eſt eiuſmodi, igitur infinita eſt. Propoſitio probatur, Vt enim continere plures effectus concludit cauſam perfectiorem, ita continere infinitos concludit cauſam infinitam. Probatur iam aſsumptio: continet enim prima cauſa infinitos effectus producibiles virtute, vt ſi fieri poſset ſimul produceret. Quod non arguit niſi naturæ infinitatem. Non enim diuina virtus perficitur effectuum multitudine, neq. deficit in curſu productorum.

Tertia ratio erit ex humano appetitu deducta. Numquam enim quieſcit humanus animus niſi in ſummo bono, & omnibus numeris ac partibus abſolutiſsimo. Nec vero fruſtra eſt humanus appetitus; Igitur concedendum eſt bonum infinitũ quod non eſt niſi Deus. Legimus autem apud Ariſtotelem primo politicorum capite ſexto. Diuitias ab auaro appeti in infinitum. Iam vero quocumq dato mens humana ſemper maius aut apprehendere, aut appetere poteſt. Obijcies hunc appetitum non eſſe rationi conformẽ. At quomodo natura humana vniuerſa falli poteſt in appetitione ſummi boni, atq. vltimi finis? ſed relicta humana appetitione, peto de Deo. Quieſcit ne ille in ſui cognitione finita an infinita? Non finita: quia poſſet ſimilẽ in intelligentia perfectiſsima producere. Quod ab urdum eſt; imo poſſet quelibet beata mens maius quiddã deſiderare quàm eſſet Deus ſi finitus ſit. Et certe hic rerum ac naturarũ ordo poſtulat vt diuinæ mentes & intelligentia & cognitione vincant ea quæ ſenſum & rationem habent, & id ꝙ pulcherrimũ eſt expetãt, ꝙ Deo propinquiores & abũdãter eo participẽt; pluraq. ac maiora ab eo munera acceperint

Quemadmodum etiam ea, quæ ratione vtuntur, ijs quæ ſenſū habent, antecellunt: quod ratione illa vincant, hęc ſenſu & alia vita. eſtq. mea ſententia verum, quæ vno, infinitisq. muneribus prædita Deo magis participant, ei viciniora eſſe, atq. diuiniora ijs, quæ his rebus ſuperantur. Quia igitur ita eſt, age ipsū bonum ut vere eſt, quod omnium cauſa eſt, nec verbis exprimi poteſt, & vniuerſæ eſſentię auctor, effectorq. eius quod eſt, eius quod cohæret, naturæ ipſius principium ac menſura æternitatis, ac temporum, & vt ita dicam entitas & æternitas eorū, quę ſunt: tempus eorum quæ fiunt, tempus eorū, quæ quomodocūq. ſunt, ortus eorum, quæ quomodocumq. oriuntur, veneremur & laudibus celebremus. Deus enim non quodammodo eſt; ſed abſolute & libere ſine vllo termino, vniuerſo illo quod eſt eſſe in ſe comprehenſo & occupato. Itaq. Rex ſæculorum dicitur, quod in eo & circa eum hoc totum eſſe & ſit & conſtet. Eſt enim ſæculum ſæculorum, quod ſæcula antecedit. Verum hæc altiſsime contemplanti D. Dionyſio relinquamus, noſq. redeamus ad noſtrum inſtitutum, probemusq. hāc ipſam infinitatem quæ omnia ſæcula amplexa eſt.

Quarta ratio. Ad effectum aliquem producendum tanta requiritur in efficiente poteſtas cauſæ, quantus eſt receſſus & diſtantia rei, quæ non eſt; ſed eſt futura a ſua natura & eſsētia. Inter nihilum autem & quamcumq. rem quamuis perexiguā infinita intereſt intercapedo non quidem loci aut temporis; ſed eſſentiæ ac naturæ. Nulla enim comparatio, nulla ratio inter hæc conſiſtere poteſt. At in quibus nulla ineſt ullius generis proportio, inter hæc eſt infinitum interuallum vt clariſſime patet diſſerenti. Si igitur mundus de nihilo à Deo effectus eſt, infinitam vim adhibuit ad illum conſtruēdum. Adhibere autem non poterat, niſi illam habuiſſet. Sed non me fugit aliquos improbare diſtantiam illam inter eſſe & non eſſe omnino eſſe infinitam. Agam igitur ut illi agerēt ipſi ſi adeſsent. Res & nihil duæ ſunt extremitates ſine medio aliquo quod illas conectat, quarum altera vt res ſuperat quidē nihilum; ſed definite. Determinatę enim ſunt res productæ.

Igitur

Igitur abſceſsus ille non erit infinitus vt inter lucem & tenebras non eſt infinita intercapedo, nec inter verum & falſum.

Sed ſimulate potius loqui videris quicumq. ſic reſpondes quam ex animo. Non id eſt in officina illa tua ſubtilitatum pleniſsima penitus elaboratum. Etenim non ſolum diſtantia idcirco eſt infinita, quia media ſit aliqua intercapedo immenſa, quæ infinite arceat ambas extremitates; ſed etiam quia, aut vtraq. extremitas in ſuo genere eſt infinita, aut ſaltem altera. Vtraq. vt Deus & nihil. Ille enim innumeras coercet rerum perfectiones; hoc autem infinitas negationes perfectionum eſt complexum. Cum igitur duæ ſint exremitates, quarum altera eſt definita nimirum res, infinita altera, nempe nihil. Ex infinita extremitate colligenda erat diſtantia, non ex definita. Cum autem nihil quacumq. re determinata infinite minus ſit, interuallum ab eo ſumendum erat, non à re procreata. Quæ vero inducebas de luce & tenebris, de vero & falſo captioſa ſunt, & commentitia. Non enim inter has tenebras, quæ nūc ex opacitate oriuntur, & lucē immenſū intereſt interuallum, quoniam adeſt aer, qui aptus eſt ad lumen ſuſcipiendum; ſed inter illas quæ ante mundi generationem à nobis excogitantur. Has nullus cæleſtis ſol niſi ſummus Deus illuminare poterat Eādem quoq. comparationem efficere debebas inter verum & falſum nullo exiſtēte mundo. Agnouiſses profectò ad eam commutationem faciendam definitam vim non fuiſse ſatis. At poſtquam mundus effectus eſt, extiterūtq. res, facilis eſt illa commutatio, quoniam intercapedo eſt determinata. Ex his efficitur creationem grauiſſimū validiſſimūq. argumentum eſse ad teſtandam Dei infinitatem: vt etiā egregie id ipſum perſequutus ſcribebat Biſſario libro tertio contra Trapezuntium capite ſecundo.

Huc alij reuocēt vias illas D. Dionyſij ex eminētia, ex negatione, ex pfectione, ex cauſis tū effectrici tū finali deductas, quarū nos etiā aliquas vtcumq. attigimus. Huc reuocent conſenſum communem veterum, qui primo principio infinitatē copularūt vt copioſe & doctiſsime tradit Eugubinus ille Steuchus

chus in libro tertio de perenni philoſophia capite octauo. Et Auicenna in tractatu octauo ſuæ Metaphiſices capite quarto & quinto. Ex quibus locis vt voluptatem maximam cœpi, ſic alios ſi legerint delectationem non exiguam percepturos arbitror. Legant etiam Franciſcum Picum in libro vi. de vanitate doctrinę cap. xviij. quo loco de diuina infinitate cum Peripateticis loquitur, & citat. Io. Picum in libro de vno & ente, qui ſubtiliſſimis quibuſdam gradibus vſus fuerat ad Dei infinitatem probandam. Videant etiam quam præclara ſcriptis reliquerint antiquiſſimi Græciæ doctores. Damaſcenus libro primo de fide orthodoxa cap. viii. qui ait Deũ eſſe vnum principium ſine principio, increatum, ingenitum, infinitum, incircumſcriptum, interminatum. Et D. Dionyſius Areopagita in eo libello aureo de diuinis nominibus cap. ix. Deus inquit magnitudo eſt infinita & ſine quantitate: & capite xij. docet Deum infinita nomina habere. Sileo cæteros, qui in hanc ſententiam deuenerunt, & ratione naturali & fide adducti. Quoniam tamen videor aduertiſſe quoſdam vel hoc nomen ipſum creationis perhorreſcere, qua maxime ad calcem diſputationis ad infinitatem comprobandam nitebamur, faciamus quãtum in nobis eſt, vt neq. ab ipſa rerum creatione & fabricatione huius vniuerſitatis, Philoſophi aſſenſum cohibeant.

Deum huius vniuerſitatis artificẽ eſſe & architectum.

DISPVTATIO V.

THeologi illi veteres Orphęus & Heſiodus, qui carmine ſcripſerunt de ſacris naturę myſterijs, cum materiam noctẽ atq. chaos adumbraſſent, vt pote obſcuram, nullisq. formis ex ſe diſtinctam & ornatã, non penitus ignoraſſe

raſſe viſi ſunt Deũ eſſe omnium artificẽ. Ac Orphęus quidem imprimis ante mundum conditum Iouem fuiſſe teſtatur in ſuis Argonauticis: i cuius pectore diuino atq. palatio vera mũdi origo latitaret. Commemorat enim omnia quæ in vniuerſo ſunt quæue oculis ſpectantur, cæli videlicet præclaram ſublimitatem ætheris vaſtitatem, immenſi maris, tellurisq latitudinem, Oceani magnitudinem, terræ depreſſa Tartara fluminaq. & omnia quæ orta ſunt & orientur in ventre Iouis antea habitaſſe. Itaq, conſtat diuinitatem antiquiſsimo nomine Iouem appellatam Orphęi ſententia mundi ortum antečeſsiſſe. Quæ omnia è mundo illo archetypo formarit, & rationum ærario locupletiſsimo, quod in ſe habebat depromp-ſerit. Amorem pręterea conſtituit creatorem omnium. Cuius doctrinam Heſiodus initio ſtatim ſuę Theogoniæ imitatus tria facit mundi ortus principia chaos, terram & Amorẽ, qui terræ & chao incubans omnia ex illis eduxerit. Anaxagoras autem mentem ſtatuit quę res producendas ſecerneret & in lucem proferret. Ille vero præclare o Tati caue caue artificium prius artifice. At Plato pulcherrime de mundi cauſa effectrice diſſerit in Thimæo. Atq. eandem opinionem ſequutum fuiſſe eius diſcipulum Ariſtotelem Fernelius libro ſecundo de abditis rerum cauſis, Eugubinus libro ſexto de perenni philoſophia. Elias Cretenſis in quæſtione ſua hac de re & Iulius ſcaliger in exercitationibus contra Cardanum ex aliorum etiam ſenſu crediderunt. Ego vero non contendo de veterum opinione. Satis mihi ſit oſtendere lumen quoddam illuxiſſe veteribus philoſophis de vniuerſi fabricatione, licet non plane purum, quod ſibi nonnulli turpiſsime contradicãt cum de poſsibili negent de facto concedant rerum creationẽ. Dicunt enim Deum produxiſſe intelligentias cælum ipſum ab omni æternitate quod vel fuit per creationem in quo ſibi contradicerent vel per ſimplicem neſcio quam emanationem, quæ nomine quidem diſcrepat, re vera tamen eſt ipſa creatio. Itaq. nequeunt ſubterfugere creationem. Quod ego hunc in modum demonſtro. Deus ab omni æternitate produxit immortalia

mortalia per te ò philoſophe; ſed in productione neceſſe eſt Deum prout cauſam præceſsiſſe vel ſaltem ordine naturæ. Igitur Deus in illo priori fuit cauſa effectrix. Peto enim in illo priori quomodo ſe habebant ea, quæ deinde producta ſunt; certe nihil erant in ſe. Igitur poſt producuntur diuina ui. Ex aliquo ne, an ex eo quod nihil erant? Non ex aliquo, quia eſſet proceſsus ī infinitū. Petam.n. de quolibet ex quo ſit, donec in anguſtias redactus fatearis ex eo quod nihil erant extitiſſe. Ipſa enim informis materia vnde eſſet, niſi ex nihilo? vt demonſtrat Euſebius Cæſarienſis in libro vij. de præparatione euangelica cap. viij. & quidem ſeptem argumentis. Igitur cum cæli, intelligentiæ, cæteraq; eſſent nihil in ſe, deducta ſunt de non eſſe ad eſſe per creationem: ſed dices Deum non præceſſiſſe ordine naturæ. At Ariſtoteles libro quinto Metaphiſices capite de priori ait illud eſſe prius ſecundum naturam & ſubſtantiam, quod poteſt eſſe ſine alio, & aliud non ſine ipſo. Deus vero is eſt qui eſſe poteſt abſq. rebus creatis omnibus; cum tamen creata omnia penitus ab illo dependeant. Verum audio hic quendam ex ſuorum caſtris acerrime reſpondentem fuiſſe quidem ordinem naturæ inter Deum & intelligentias ab æterno productas ex ſententia Philoſophorum; id tamen non eſſe ex eo quod præceſſerit non eſſe ipſum eſſe; ſed quod poſterius a priori dependeat vt radij à ſole ordine ſolum prioris ac poſterioris. Ego vero contra ſic argumentor. Extrema originis naturæ ſunt eſſe & non eſſe, non ſolum prius ac poſterius, aut dependens & independens. Ergo illa inter quæ eſt ordo naturæ ita ſunt affecta ut non ſolum poſterius dependeat a priori; ſed poſterius in eo priori non ſit vere, neq. exiſtat; cū tamen prius ſecundum ſubſtantiam vere ſit, & exiſtat per ſe. Igitur Deus in eo priori eſt cauſa effectrix. Confirmatur argumentum. In eo priori quo Deus antegreditur omnia alia quæcumq. deinde extiterunt præerant in Deo, ut in prima cauſa. Ergo nihil erant in ſe in vllo genere cauſæ, ne dicamus ſimul fuiſſe & non fuiſſe; cum contradicat, & de conceptu creaturæ ſit, vt non poſſit ſine dependentia intelligi. Ergo in illo etiam

priori, quo ab æterno, vt uolunt aduerſarij, Deus produxit mũdum in aliquo momento quodcumq. illud ſit, res creatæ erãt nihil in ſe. Vnde fit vt philoſophi creationi contradicentes non tam veritati quam ſibimet ipſis contradicant.

Secundum argumentum Non datur agens interiectum inter primum effectum & Deum; igitur primus effectus totus eſt à Deo ipſo. Si enim inter Deum & primum effectum eſſet aliquis alius effectus magis immediatus in infinitum delaberemur. Igitur veniendum eſt ad vnum primum notum ſaltem ipſi rerum effectori Deo, non ſecus ac ad vnum primum effectorem deuenimus. Huius ego effectus naturam noſſe diſcupio Expectabo vt exponant. Si dixerint effectum & effectorẽ ita conſiſtere vt poſsint non eſſe igitur Deus non erit ens neceſsarium. Quomodo ergo omnia, quæ in hoc naturæ ambitu continentur in lucem prodeunt, vigent, renaſcuntur in perpetua, ſpeciei conſeruatione, ſi nulla cauſa effectrix & prima eſt neceſſaria? Si affirment & Deum & mundum neceſsaria quadam ui contineri ſciſcitabor ab illis; cui nam ex his hæc neceſſitas erit accepta referenda; & quomodo differat mundus à Deo. An ſint formæ eædem, an in genere conueniant. Si conueniant, quid impediet multiplicari in infinitum mundos Deosq? Si vero genus ſit commune, erit illud certe analogũ. Igitur vnum primum erit efficiens a quo omnia ducantur: Vnus omnium auctor, qui in ſe principia, concluſiones, atque fines eorum contineat, idem omnia ſuperet, omnibusq ſtatũ integre ac incorrupte elargiatur. Si enim ſol hic quem videmus eorum quę ſub ſenſum cadunt eſſentias & qualitates quãquam multæ ſunt ac diſſimiles, ipſe qui vnus eſt æquabiliter lumine ſuo renouat, alit, tuetur, perficit, diuidit, coniungit, fouet, auget, mutat, firmat, edit, vitaliaq. facit omnia: & quicquid eſt in hac vniuerſitate pro captu ſuo vnius atq. eiuſdem ſolis eſt particeps, ipſeq. cauſas multorum, quæ ipſo participant in ſe æquabiliter anticipatas habet; multo magis in eo, qui eſt omnium cauſa prius conſtituiſſe omnium rerum exemplar cõcedendum eſt. Exemplaria autem ſunt rerum effectrices ratio-

nes, quæ in Deo coniunctæ ante fuerunt. Quæ igitur ſunt ei vna atque ea ſecreta ab humanis rebus coniunctione tribuenda ſunt. Ille in ſe ante habet vnus omnia eaq. ſingulari ſimplicitate. Ille omnem vt ita dicam duplicitatem renouat; omnia continet ſua infinitate, quæ longe lateq. pertinet, & cum omnibus vna exiſtens communicatur: quemadmodum etiam vna & eadem vox a multis auribus vt vna percipitur vt præclare philoſophabatur Dionyſius in libro de diuinis nominibus capite v. Id ipſum confirmauit Patrum conſenſus, qui & ſanctiſsimi & ſapientiſsimi fuerunt, Vt clemens in oratione adhortatoria ad gentes. Tertullianus libro primo contra Marcionem capite xi. Origenes libro quarto cō tra Celſum & alij innumeri. Sed quoniā ad alia properamus, omittimus aliorum memoriam, & a creatione ad rerum conſeruationem deſcendimus, quoniam habet hęc cum illa connexionem plane ita neceſſariam vt facillimus ad eius perſuaſionem aditus pateſactus fuiſſe videatur.

Rerum omnium conſeruationem à Deo exiſtere.

DISPVTATIO VI.

LVce clarius patet vim quandam ab ætherea, ac ſempiterna natura effluere, fundique in vniuerſa, quæ ſub Luna ſunt mutationi ſemper obnoxia, vt prima elementa, ignem & aerem, & inferiora terram & aquam, & quicquid ex illis naſcitur aut animantium, aut ſtirpiū. Nam ſol non modo permutatione ſua ſtatis anni temporibus, quibus vitam animantibus, & fructus ſtirpibus elargitur; verum etiā quotidiano ambitu calfaciens & humectans arefaciens & refrigerans conſtanti ordine naturam vniuerſam tuetur. Luna vero vt proxima terris, ſic maxime in eas influit, vt cum ea conſentiant

ſentiant & commutentur pleraq. tum inanima, tum animata & ipſi fluuij vna cum eius lumine nunc augeſcant nunc decreſcant ac maria impetu diuerſo, prout illa oritur & occidit ferantur. Deniq. ſtirpes & animantes aut omnino, aut aliqua ex parte vna cum luna incrementa & decrementa ſentiunt. Sed ſtellarum tum inerrãtium tum errantium decurſus congreſſus & inter ſe configurationes nemo eſt qui non ſuſpicetur rerum variarum ac plurimarum cauſas exiſtere, vt plane omnes intelligant mundi inferioris vim ac facultatem a ſuperis lationibus regi, rerumq. omnium ortus incrementa, perfectiones & declinationes ad illas motrices cauſas referri: conſentire enim rationi videbatur vt ea quorum debilis motio eſt, cuiuſmodi ſunt omnia quæ mundo hoc inferiori concluduntur a potentiori ui regerentur. Hac actione, & conſeruatione vniuerſæ naturæ, quam nullus negare poſsit manuducti philoſophi uiam nobis feciſſe videntur ad quædam alia ſecretiora, vt nos vim quandã eſſe ratiocinaremur fuſam in omnibus corporibus, quæ nõ motu & lumine ſolum vt inſtrumentis regeret vniuerſa; ſed occultiori quadam vi ſolem, lunam, ſidera, & cælum terrasq. ſuſtineret. Hanc quidem ſubodorari viſi ſunt veteres cum animam mundi poſuerunt, quæ tam apte vndique tenderet, vt in vniuerſo tota eſſet, & in ſingulis ſuis partibus integra conſeruaretur. In qua quidem colligatione diuinum hoc numen nec alas fregerit nec prolapſum ſit; ſed ita vbiq. vigeat cunctisq. ita adſit corporibus; vt traducat tamen beatam ac felicifsimã vitam. Ipſa ſcilicet mens innumerabilibus & admirandis plena virtutibus eas effundit in totum, vt motionum æqualitatẽ curſum certum ſiderum, tam admirabilem rerum propagationem, tam incredibilem vniuerſi ordinem efficiat, & conſeruet. Nec ego certe Platonicorum ſomnia ſequor; ſed illud conor perſuadere; quando illi hæc altiſsima cogitatione, & intelligẽtia aſſequuti ſunt, mihi etiam licere ita philoſophari, vt lumine naturæ demonſtrem rerum omnium diuinitus conſeruationem & quaſi continuationem quandam primæ illius actionis quà Deus molitus eſt mundum, neceſſariam eſſe. Quamobrem

hoc aditu facto ex Platonicorum ſchola demonſtrare conabor natura duce ita eſſe omnia procreata, itaq. diſtributa diuina vi, & prudentia plane admirabili vt niſi ipſe perpetuo ſuſtineret in nihilum redigi neceſſe eſſet.

Erit igitur prima ratio. Omne quod eſt ab alio effectum ſibi derelictum eſt non ens ſed præter Deum omne quod eſt habet cauſam effectricem; igitur ſi ſine dei conſeruatione eſſet penitus deficeret. Nam ſi remota prima cauſa adhuc exiſteret, ſequeretur vt non magis dependeret ab eſſe illius quam ab eius non eſſe; quia æque eſſet eius cauſa ſiue exiſteret, ſiue non exiſteret. Reſpondebit aliquis fortaſſe. Dependere ſolum hãc naturam à Deo in genere cauſæ finalis. Inde eſt quod remota cauſa finali effectus non concidit. At aperte probauimus pendere vniuerſum a Deo in genere cauſę effectricis. Præterea ſint in rerum natura tantum. A. & .B. ſublato. A. remouetur. B. igitur aliqua cauſa eſt cur. B. non ſit: quia omnis effectus habet aliquam cauſam. Sed cauſa cur. B. non ſit, non eſt ipſummet, B quia nulla res deducit ſe a nõ eſſe ad eſſe, neq. ſe ipſam corrumpit. Ergo cauſa cur. B. non ſit eſt remotio ipſius. A. ſolum enim. A. & B. ponebamus in vniuerſo. Iam vero ſic vrgeo. Nõ eſſe A. eſt cauſa cur B. non ſit ergo eſſe. A. eſt cauſa cur. B. ſit quia ſi negatio erit cauſa negationis, & affirmatio erit cauſa affirmationis.

Secundum argumentum. Si hęc natura vniuerſa non indigeret prima cauſa conſeruante, certe ab illa nequaquam per ſe penderet, ſed id eſt falſum, quia nullum ens præter primum eſt ſimpliciter independens. Igitur omnia a Deo pendent & conſeruantur. Si enim. B. effectus non conſeruatur ab. A. ſuo particulari generante: vt mortuo patre viuit ſuperſtes filius, & ædificatore vita functo remanet ædificium, quomodo ergo exiſtunt? certe non niſi per aliquam cauſam. At A. perierat penitus. Igitur. B. vel erit independens, vel erit aliqua prima cauſa, a qua conſeruabitur. Independens eſſe nõ poteſt. Quod enim eſt independens eſt neceſſe eſſe. At ſolus Deus eſt neceſſe eſſe. Igitur ſolus independens. Igitur quicquid eſt præter primam

cauſam

cauſam pendet ab ea eſſentialiter, quæ nunquam deficit, non ſecus ac lumen a ſole lucidiſsimo, eodemq. ſemper præſente pendeat neceſſe eſt. Atq. huius rei cauſam nos in id retulimus. Effectus enim, in quo forma agentis ſecundum eſſe perfectum, quo eſt in agente excipi non poteſt, indiget continua conſeruatione, continuoq. efluxu agentis Hoc licet intueri in lumine. Nam quoniam lumen eſt propria qualitas corporis luminoſi. Diaphanum vero luminis naturam non recipit, ſed eius participatione quadam fit capax, idcirco vt aer, ſeu quoduis aliud diaphanum corpus lumine perfuſum, continuũ fomentũ adſit oportet, oportet, continuusq. effluxus a luce ſolis, ſeu alterius corporis lucidi, qui ſi vel paululum ceſſauerit, confeſtim lumen diaphani intercidet. Idem comperies in imagine, quæ in leui corpore apparens deperit abeunte illo, cuius erat imago: Conſtat igitur omnem effectum, qui eſt ab aliqua cauſa participatione, quadam, nec perfecte naturã cauſæ aſſequi valet, continuo fomento cauſæ ſuę egere, quæ ſi defuerit eodem momento effectus pariter peribit. Omnia vero quæ habent eſſe a primo ente participatione quadã nullo modo aſſequi poſſunt perfecte ipſum eſſe; & propterea continuo quodam effluxu atq. efficentia egent, vt conſeruentur. Quam re adhuc efficientia primi ſuperat ſolis effectionem, qui aerem illuſtrat. Nã lumen quia actus diaphani eſt licet a ſole pendeat, pendet etiam a diaphano in quo eſt. At a primo ea, quæ ſunt tantum pendẽt in eſſe a nullo præterea. Sed placet tamẽ exemplũ ſolis ad explicationem noſtræ diſputationis. Eo enim nos facile traducimur ad diuinam conſeruationem. Vt enim ſol non cogitatione aut voluntate; ſed eo ipſo quod eſt omnia illuſtrat quæ eius lumen pro modo ſuo capere poſſunt. Sic etiam vis diuina per omnia diffunditur, & ad omnia libere permeat, nulli apparens ſingulari quodam modo ſecreta; latiſsime tamen omnes prudentiæ ſuæ actiones opesq. ſpargẽs. Deus enim eſt qui clariſsimum ac limpidiſsimũ lumen ſuum intime magis quã ſol ipſe communicat. Ac certe cum ſol in craſsiorem materiam incidit, facit vt obſcurior eius ſplendor, qui emanat appareat,

propterea

ſeruationis influxu, quendã admirabilẽ efficere inter ſe cõcẽtum. Ac ex Arabibus quidem legimus quendã affirmaſse cæleſte corpus nõ ſolum indigere virtute motrice; ſed etiã vi quadam, quæ illi ſubſtantię ab omni interitu remotiſsimæ permanentiã largiretur æternam, quod corpus per ſe finitum licet a cæleſti mente perpetuo moueretur; durare tamen non poſſet in omne tempus, niſi vis eſſet æterna, quæ illi conſeruationem tribueret. In quo nõ ego certe laudo eorum ſenſum, qui naturas ita fluere dicunt, vt eas pepetuo refici neceſſe ſit, perinde ac lumẽ quod cũ ſemper in aere labatur, ſemper opus ſit noua productione: ſed illos non poſsum non arguere, qui conſeruationem quærunt in re incorruptibili, & in rebus interitui ſubiectis negant; quæ tamen ſemper fluunt, ſemperq. labuntur. Opus eſt igitur præſente vbiq. & præpotente Deo, qui cuncta moueat & conſeruet, cum nulla alia ratione ſtare poſsit hic nexus, hæc pulcherrima ſeries cauſarum. Et quidẽ æquum videbatur, vt qui rebus omnibus proprias ingeneraſſet propenſiones, adhuc ita illas cohiberet, ne per ſe operari poſſent, niſi ipſe met cauſis inferioribus hunc ad modũ paratis atq. intentis ſuæ voluntatis vi præſto fuiſſet. Si enim tantam poteſtatem rerum naturis tribuiſset Deus qua inſtructæ per ſe ſua opera abſoluerent, viſæ fuiſſent à nulla ſuperiori cauſa depẽdere. Itaq. non ceſſat, præſto rebus adeſt; nuſquã tamen a ſe ipſo egreditur: quin infinitudini ſuæ innixus veluti moli immani ſtat omnia tranat, per abditiſsimas terrarum cauernas infuſus cuncta agitat. Quæ quidem omnia ſi diligenter fuiſſent a quibuſdã animaduerſa, maiori certe veneratione, atq. amore diuinum numẽ viderentur fuiſse proſequuti; neq. Deo quã dare debuiſsent perfectionem detraxiſſent. Quod ſi forte reſipiſcent ſplendore aliquo illuſtrati, & fuſis fugatiſq. tenebris Deum non modo effectorem; ſed conſeruatorem etiã venerabuntur, & veritati vt debent conſentient, nec diſcedent a pręclaris viris, qui couſeruationẽ neceſſeriam eſſe poſuere vt D. Auguſtino libro iv. ſuper Geneſim capite ſecundo: & libro xxij. de Ciuit Dei cap. xxiv. & Anſelmo in libro de caſu diaboli capite primo & in Monologio cap. xiij. Quibus in locis diuina rerum omnium conſeruatio fuſiſsime probatur. Ego vero expoſita conſeruatione ſtatui prouidentia hunc librum concludere, qua non modo Deus eadẽ bo-

nitate,qua omnia creauit,fouet,ac tuetur; ſed ita diſponit vt ſingula fines ſibi inditos ac naturæ ſuæ conſentaneos,conſequãtur.

Deum rerum humanarum guberna- tionem gerere.

DISPVTATIO VII.

HVcusq. diſputatum eſt cum gentibus,& probatum ſi non quantum res ipſa poſtulabat, quantũ certe vires noſtræ potuerunt diuinam quandam mentem exiſtere in hac vniuerſitate: eandem vnam eſſe exploſa infinitate Deorum;tum expertẽ corporis,atq. etiam infinitam Præterea huius naturæ effectricem causã. Huic adiecimus conſeruare omnia. Reſtat nunc vt hanc partem concludamus,vt probemus eandem curam & prouidentiam habere rerum humanarum. Licet vero difficillimũ ſit, de Deo aliquid cogitarę non modo eloqui; difficultate tamen nos deterreri nequaquam oportet cum diuinæ naturæ cognitio ad inducendam pietatem plurimum valeat, natiq. ſimus ad Deum conteplandum atq. imitandum. Et propterea omnes conatus adhibere debemus, vt eximiam diuinitatis ſpeciem,quam in ſe ipſa adhuc intueri non conceditur,ſaltem in eminentia quadam, atq. vmbra veneremur;quam nulla in re cõſiderare & admirari melius poſſumus quam in ſuæ prouidentiæ operibus. Sed quoniam aliqui aut rerum ignoratione,aut animi impietate, adducti,rerum humanarum procurationem Deo eripuere, atq. in eius locum fortunam & caſum ſubrogarunt, aut etiam ad fatum & ſidera adminiſtrationem mundi huius relegarunt locus poſtulat vt pro religione, pro aris & focis pugnemus, & prouidentiam, quæ ſe ipſam demonſtrat, & prędicat in rebus omnibus,quoquo modo perſuadeamus.

Statuere igitur imprimis oportet,cum prouidentia præcipua quædam pars prudentiæ ſit,vt prudentiam,ita prouidentiã quadripartitam eſſe. Aliã quidem ethicã, cuius eſt proprios actus in ſuos fines dirigere. Aliam Oeconomicam, quæ in familiæ gubernatione ſita eſt. Tertiam politicã quæ Rempub. regit. Quar-

tam demum Monarchiam, quæ in vniuerſi huius regni quod cæli ſinu continetur, gubernatione verſatur. Ex his illa quæ nobis de Deo probanda eſt gubernatio, Monarchia vocatur, quæ ratio immobilis & ſimpliciſsima cuncta ordinans atq. diſponens in fines naturę cuilibet conſentaneos maxima ſapientia dirigit. Tãta enim eſt in rebus humanis infirmitas, vt niſi a diuina aliqua ui, eademq. intelligente, perſpicaciſsima, & potentiſsima contineatur ab eo ordine, in quem ſuis quæq. initijs conuerſæ ſunt reſilire neceſſe ſit. Pleraq. præſertim ignara finium ſuorum, & ſenſus & rationis experia niſi intelligentia aliqua non errante manuducerentur breuiſsimo tempore ita perturbata eſsẽt & confuſa vt omnis rerum ordo peruerteretur. In corporum vero, quæ oriuntur, & intereũt, fabrica, determinata deſcriptio, proportio, & colorum diſtinctio, quæ admirabili artificio in ſingulis partibus retinentur, nõ niſi prouidentiæ cura exiſtunt. Hominẽ enim generat homo tam præſtanti forma, equus equum & animantia quęq. generata ex ſui ſimilibus procreãtur. Quid vero dicemus de ijs animalium formis, quæ ex limo, aut re putri ſæpenumero exprimuntur? Ad caſum enim referre minime conuenit, cum in rerũm natura certum ordinem habeant, certis anni temporibus oriantur eadem ſpecie ac figura, qua ex ſimilibus orta parẽtibus extitiſſent, in caſu vero omnia ſunt incerta atq inordinata. Quo fit vt ſine vlla dubitatione non ſine prouidentia eorum exiſtat generatio. Solis enim & aliorum ſiderum calor qui dicitur eius generis animantium molitor eſſe, ac procreator, quod ſimilitudinem continere videatur rerum omnium quas producit non ſine diuinæ prouidentiæ opera formare poſſet tã diſtinctas partes, & tam minutas. Vis quædam excellentiſsima, ac diuina iudicãda eſt prima illa, quæ vitam rebus & iucundiſsimam ſpiritus vſurã mirifice largiatur eademq. rationis ac intelligentiæ particeps, cũ artificioſe ingrediatur, & certam ſibi metam proponat, ad quam vitalem illũ ſuum curſum dirigat, quem perſequatur vſq. eo dũ optatiſsimum animationis præmium capeſſat. Vtitur autem facultas hęc diuina miniſterio caloris ad ſpirantia ſimulachra effingenda. Quod ſi quis in naturam penitus ignaram tam admirabile artificium referat, ſecum vehemẽter pugnabit. Calor enim ille ſalutaris ac fœcundus qui à cunctis ſideribus manat, terras

ſciunt prædicandi diuinam prouidentiam in huius admirandæ molis fabricatione.

Ex quibus ego plurima afferre poſſem plena eruditionis; ſed ſatis ſit narraſſe exemplum pulcherrimũ quod affertur a Nemeſio:qui græce & docte de natura hominis philoſophat',eſt. Ille igitur pene ad calcem operis ſui cap.xlij. ex pęna,quæ peccata inſequitur,imo & peccatorum ipſorum detectione quando nemo eſt qui poſsit ea arguere,prouidentiã demonſtrat.Plenæ ſunt inquit ille huiuſmodi hyſtorijs, & Hæbreorum ſcripturæ & Græcorũ litteræ. Huius enim generis fuit Suſannæ caſus litteris ſacris mandatus & apud Græcos Poetæ Ibyci. Hic cum à quibuſdam interficeretur, neq. vllũ haberet iniuriæ teſtem conſpicatus grues. Vos inquit mortẽ meam vindicate. Poſtea quærentibus ciuibus quis cædem feciſſet,nec deprehendentibus accidit;vt cũ Theatrũ celebraretur,& populus ſpectãdi cauſa conſideret grues præteruolarent.Quas cũ vidiſsẽt qui cædis erãt auctores,riſerũt, & ecce inquiũt Ibyci uindices.Quod cũ quidã q proxime aſsidebat,audiſſet,retulit ad magiſtratũ. Illiq. comprehenſi de cęde confeſsi ſunt.Multa huiuſmodi ſcripta legimus quæ ſi colligantur,nullus eſſet finis. Quod ſi non omnium peccata ad eundem modum produntur, imo aliqui effugere videntur;nemo propterea neget eſſe etiam prouidentiam.Non enim vno tantũ modo mortalibus conſultum eſt.

Omiſsis his a natura deductis argumentis, aut etiam naturæ miraculis afferamus aliqua artis expertia ex auctoritate maximorũ philoſophorũ. Non enim defuerũt qui vel prouidentiam vel eius certe imaginem quandã ponerent.Aegyptij enim oculo deſcripto Deum ipſum intelligebant,quod vt oculus quicquid ſibi propoſitum eſt intuetur,ſic Deus omnia cognoſcit,videt,ac prouidet. Sed nihil ego nunc de Parcis, quæ partes potius temporis vocari debẽt.Nihil diſputo de Adraſtia, quam in ſublimi rerum intelligibilium ſerie Plato collocauit & eius legem nuncupauit in Phedro neceſsitatẽ in intellectualibus, & matrem Parcarum in libro de Repub. & Plotinus in libro primo de prouidentia ineuitabilem legum diuinarum poteſtatem, dum eam ad homines & ad minima quæq. deducit.Et in libro ſecundo prouidẽtiæ fatũ ſubijcit,illamq. in mente diuina in ordine mundi intelligibili

bili,& idearũ ponit,hoc vero in ordine mũdi ſenſibilis & cauſarũ atq.effectuũ ſerie collocat. Hæc.n.ego raptim neq.ex propoſito.

Illud ego ſilentio præterire nullo modo poſſum ex Arabibus quendam Deo prouidentiam tribuiſſe rerum cæleſtium, negaſſe rerum humanarum. Quem ego reprehendo non ſecus ac Ariſtoteles aliquando eos arguit, qui negabant caſum & fortunam in humanis, ponebãt in rebus diuinis,in quibus nulla eſt permutatio,aut temporum viciſsitudo.Verum obiiciebat fore, ſi Deus humana intelligeret, vileſceret,à rebus penderet, & demum pateretur,quæ omnia aliena ſunt a diuina natura.Sed hęc facile ſoluuntur. Nõ n.vileſcit,cum omnia in ſe ipſo intelligat vt obiecto nobiliſsimo, in quo ſolo tãquam in ſpeculo ꝑfulgent omnia q̃cunq.aut fuere,aut futura ſunt.Tum vero ſolis exẽplo declarare quilibet poſſet non vileſcere humanarũ rerum intelligentia diuinum intellectũ.Nam cum infima quęq lumine perluſtret nuſquam tamen inficitur.Neque etiam dependet niſi dicamus Deũ pendere a creatura, quod eam cum nihil eſſet,in hãc lucem eduxerit. Quo nihil abſurdius. Neq. etiam patitur. Non enim aliunde formas aut elicit,aut excipit,ſed ſibi ipſe forma eſt & ſpecies. Et quidem æqua ratio poſtulabat, vt cum Deus ſit natura omnium nobiliſsima, principium & cauſa effectrix,princeps,domi nus, vt ſciat quibus dominetur. Quamobrem ſe ipſo contentus Deus,vt artifex,vt mouẽs,vt omnia conſeruans,vt omniũ proui dentiam gerens ſe ipſum intuetur; & in ſua eſſentia non ſolum annos,menſes,dies,horas,atq. momenta præcognoſcit;ſed omnium rerum ortus,continuationes,operationes, caſus & deniq. omnia,quæ in totum tempus fuſa, diſperſaq. ſunt vnico aſpectu contuetur. Hæc mens altiſsima res ante quam ſint cernit,& tempora,quibus illæ exiſtent. Præterea earum vires comprehendit & cauſas,quod ad præſcientiam pertinet.Tum vero media dirigit,vt fines ſuos conſequantur,arte imprimis,vt principio,diſpoſitione vt rerum ordine,& demum prouidentia tam apte vt nullam introducat fati neceſsitatem;ſed neceſſaria neceſſariis, contingentia contingentibus,libera liberis, quæq. demum ſuis agãtur motibus.

Verum audio quorundam clamores,qui hac ſiderum diſtinctione pulcherrima,multitudine, varietate atq. ordine vniuerſi

neglecto

neglecto,& tanta corporum operumq. molitione, atq. hoc ipſo humani corporis artificio tam apte elaborato tam pulchre contexto, & infinitis alijs,quæ ſolius prouidentiæ ſunt prætermiſsis temere nihilominus agi omnia aſſeuerant. Videmus inquiunt impiis hominibus Dei,Diuorumq. contemptoribus, diuitias, voluptates honores magiſtratus tribui;iuſtos vero ac pios & his carere bonis & innumeris inuolui vitæ difficultatibus;quandoq. etiam immenſis torqueri doloribus. Hæc ne ſunt diuinæ prouidentiæ opera? Ignoſcendum eſt certe horum dolori, quo fit ſæpe,vt quæ certiſsima ſunt aliqua ſuborta perturbatione ſubobſcura videantur. Id enim ipſum aſſerere debuiſſent maximum eſſe diuinæ prouidentiæ argumentum. Prouidentiæ enim eſt permittere ſæpe virum bonum in calamitates incidere, vt latentem virtutem cæteris prodat. Prouidentiæ eſt permittere ſanctum & pium hominem in erumnis & miſerijs verſari, ne ſcientia ac poteſtate ſibi data in arrogantiam prolabatur. Prouidentiæ eſt deſerere aliquem ad tempus ad correptionem alterius, vt eius caſum cęteri admirati erudiantur. Natura enim ita comparatũ eſt, ut ſcite a Menandro dicitur,vt dum alios in malis cernimus,ipſi animis contrahamur. Quod ſi cuipiam aduerſari rationi videatur aliquem vexari ad alterius exemplum; ſciat hanc vitam noſtram eſſe certamen, & ſtadium virtutis.Itaq.quo labores maiores,eo maiora præmia. Nam perpeſsionis modus, ac finis eſt pręmiorũ remuneratio.Sicq.prouidentiæ opera,efficiuntur. Quod ita eſſe,eaq.Deum ratione omnia moderari, quam rerum natura patitur;ſi quis duo hæc ſpectet, quæ ab omnibus cõceduntur, facile concedet. Bonus eſt ſolusq. ſapiens. Quamobrem quod bonus eſt merito ꝓuidet. Quod ſapiens ſapienter & optime ꝓuidet. Nã ſi non prouidet non eſt bonus. Si non recte prouidet non eſt ſapiens.Itaq.hos duos fines intuentibus nullum prouidentię opus damnandum erit:neq.re non explorata, de ea quidquam detrahendum; ſed omnia in bonam partem accipienda ſunt .Omnia habenda admirationi,omnia optime geri iudicanda,licet vulgo iniqua videãtur. Ac ꝙ me maxime mouet in hac inæqualitate eſt,hinc probari non modo prouidentiam,ſed quiddam maius confici. Illud ſcilicet non eſſe in his terris,aut in hac vita plenum iudicium.Non hic ſedem.Non hic tribunal meritorum.

rum. Alium locum eſſe in quo excutienda ſit ratio bonorum. Aliud quoddam regnum eſſe, cuius nullus ſit finis. Ad quod ego gentes aduoco, vt his gradibus paulatim ad diuinam naturam perueniãt. Primus ſit exiſtentia. Secundus vnitas. Tertius ſimplicitas. Quartus infinitas. Quintus efficentia. Sextus gubernatio. Septimus Prouidentia. Quibus ſuperatis alij deinde ſequentur, vt quaſi ſcala Iacob ad altiſsimum illud domicilium diuinitatis, æternitatis, fælicitatis, omnium demum bonorũ aſcendamus.

FINIS.

Cum Licentia Superiorum.

ROMAE.

Apud Hæredes Antonij Bladij Impreſſores Camerales. 1584.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE